

Ціна 1.25 дол.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ

РІК XXXII

ЛИСТОПАД — 1981 — NOVEMBER

Ч. 11 (381)

NOWI DNI

A Ukrainian Monthly published every month
except August by the Nowi Dni Co. Ltd.
in Toronto, Ont., Canada

Editor-in-Chief: M. Dalney

Second Class Mail Registration Number 1668
International Standard Serial Number ISSN 0048-1017

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Воліняк

Видас

Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповідальністю

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Мар'ян Дальний -- головний редактор

Члени Редколегії: Тоня Горохевич, Василь І. Гришко,
Дмитро Кислиця, Олексій Коновал, Іван Манастир-
ський, Карпо Роговський.

Адміністратор — Григорій Мороз, тел. 252-4553

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

КАНАДА — 12 доларів

США — 12 доларів

АВСТРАЛІЯ — 11 австрал. доларів

Всі інші країни рівновартість 12.00 доларів
американських.

Чеки і грошові перекази виписувати на
"NOWI DNI".

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Австралії:

Mr. T. Myronenko, P. O. Box 302
Parramatta, N. S. W. 2150 Australia

У Великобританії:

Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Hrushetsky
2635 Spruce Street
River Grove, Ill. 60171, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevskyj,
420 Woodhaven Place, Philadelphia, Pa. 19116
USA

На Танлер Бей і околиці:

Mr. P. Swyrydenko, 133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont. P7C 2G4

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

NOWI DNI

Box 126, Postal Station "N"
TORONTO, ONT., CANADA
M8V 3S4

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Лев Яцкевич, Стефанія Гурко, Г. О. Дібрєва, Клава Фольц — ВІРШІ	1
Данило Шумук — ПОВЕРНЕННЯ З КАТОРГИ	3
Синя Волошка — МІЙ ПЕРШИЙ ДЕНЬ У КИЄВІ	4
Марта Гарнавська — ЩОДЕННИК ГРЕЦЬКОЇ ПОДОРОЖІ	9
Василь Гришко — ДО ПРОБЛЕМ УКРАЇНСЬКО- РОСІЙСЬКОГО ДІЯЛОГУ	12
Юр'ї Сопсвїй — ЕПІЗОД У НАРОДЖЕННІ НОВІТНЬОГО МИСТЕЦТВА (Сезан)	14
Марія Гарнаевич — "ВИННИЧЕНКО І ЙОГО ДОВА"	17
Ігор Качуровський — ДО ВІДКРИТТЯ НОВОЇ ПІНАКОТЕКИ В МЮНХЕНІ	20
Іван Овечко — ГЛИБОКЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МАРКСИЗМУ	22
Віктор Топчій — ВОСЬМИЙ ДЕНЬ (4)	22
Олена Несіна — МАТЕРІЯ І АНТИМАТЕРІЯ	23
Ол. Зозуля — "СТРАЙКАРИ" (Гумореска)	25
Ф. Миколаєнко — І ЯК ЇХ НЕ ЛЮБИТИ? (гумореска)	27
П. Медведик — ДО 100-РІЧЧЯ К. А. РУБЧАКОВОЇ	28
Валеріян Ревуцький, Галина Шамбель — ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ	29
Г. Гава — СЕРГІЙ СЕРГІЙОВИЧ БОСІЙ (некролог)	32

На першій сторінці обкладинки:
КИЇВ. ХРЕЩАТИК.

- Передруки і переклади дозволені за поданням джерела.
- Статті з поданими іменами авторів не конче висловлюють погляди редакції.
- Незамовлених матеріалів редакція не повертає.
- Редакція не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти і скорочувати надіслані матеріали.

Література, наука, мистецтво, суспільне життя

Лев ЯЦКЕВИЧ

РАХМАННА ОСІНЬ

Сонцем рясніють поля і янтарні покоси,
В стернях беззубих ще золотом пахне пшениця,
Вийди до мене мій смутку — самотній і босий,
Сюди в відлюддя, де в сонці цвіте черепаця.

Тут я живу і нудьгую під дня синім плесом,
В білій хатині, де пахне чебрець і смерека —
Тут зустрічаю щоранку гудок голубого експресу
Й десять пультманів на сріблом заросених рейках.

Багром яріють сади у прозорий світанок,
Дзвонять вітри дукачами від ранку до ночі,
Осінь цілує мене золотими устами —
Бабиним літом лоскоче...

Річкою плаче береза, мов біла Мадонна,
В плесі фіялковім тане ліричне полудне —
Чути лишень як ячить і вдаряє невтомно
Туга моя — в семафор синіх буднів.

В кетягах днів в'яне літо і осеневіє
Смуток галяє і кислиць елегійне шуміння.
В теплих долонях вітрів догарають шалвії.
Осінь рахманна іде по стежках безгоміння...

Клава ФОЛЬЦ

МОЛОДІ МРІЇ

1

Вітер кидає хвилі на берег,
Б'є завзято в вітрила човнів,
А піску та камінчиків шерех
Будить марииво пройдених днів.

І я серцем на мить завмираю,
Бо не стримати спогадів рій...
По сіднейських затоках гуляю,
А думками в Одесі моїй.

Ось ми вдвох на Приморським бульварі,
В квітах тонелюбимий куток.
На душі ж, як на небі безхмарім, —
Бо в кишені студентський квиток.

І здавалось, що юність безкрая,
Що не буде їй краю й кінця...
Кров кипить, водоспадами грає,
Жодна зморшка не вкряє лиця...

А тепер — шістдесятка минула
І всі мрії, мов вітром, змела...
Ой, ти, молодість, де ж ти гайнула?
В яке море, куди відплила?

Сідней, Австралія

ЛИСТОПАД

В моїм вікні цвітуть щоночі зорі,
Бруньки сузір'я, доспілі і великі —
Цвітуть, ясні гаптуючи узори,
Осіннім янтарем і тугою налиті.

В моїм вікні цвіте щоночі місяць,
Космічний бард кохання і маріння,
Що в дикий гай рясних антен заплився,
І в них ув'яз — смагдазовим корінням.

В моїм вікні шелестять зв'ялим квітом
Тривожні дні, розхристані і босі...
У плівку шиб щоночі стука вітер,
В алеях золотих — самотньо ходить осінь.

В моїм вікні щоранку зорі в'януть,
Бруньки сузір'я, іржаві та нещадні,
Що линуть в сад дзвінками червінцями,
Кривавим листям перших листопаднів.

ПОМЕР ПАНАС ФЕДЕНКО

Ділимося сумною вісткою з приятелями, однодумцями, прихильниками та громадянством, що 10 вересня 1981 року, після короткої недуги, відійшов у вічність в Мюнхені, Німеччина, проф. д-р Панас Феденко, народжений 13-го грудня 1893 р. у Веселих Тернах на Україні, визначний діяч українського соціал-демократичного руху, член Української Центральної Ради, Трудового Конгресу Народу України та уряду Української Народної Республіки, історик, журналіст, письменник.

На бажання Покійного служба Божа та похорон відбулися в родинному колі 14-го вересня 1981 р. У глибокому смутку Покійний залишив сина Богдана Феденка і невістку Ніну.

Родині й усім приятелям сл. п. Панаса Феденка висловлюємо наше глибоке співчуття. Вічна Йому пам'ять!

РЕДАКЦІЯ

ПІВНІЧНИМ ІРЛЯНДЦЯМ

Хто розділив об'єднаних Розп'ятим?
Хто так розшарпав молоді серця,
Щоб кров лилась, давили ржаві ґрати,
Бруднився слід тернового вінця?

Якісь вітри з пустель нові подули
Піском затьмили очі зрячі всім.
Щось прокотилось неспокійним гулом
І залетіло в кожний дім, як дим.

Як змахом крил, серця тріпнулися, груди,
Злилося все: вогонь і крик і гам...
І рев людей, каміння й кулі всюди,
І бризки скла — дощем з віконних рам.

Хтось людям їхній розум спутав,
збудив, завихрив, подув бур,
І дикий дух, на вулиці розкутий,
Руїни творить, жертви авантур.

24. 6. 1972

Стефанія ГУРКО

С О Н

Блукаю в лябіринті
напівзруйнованої піраміди,
Поміж засохлими муміями
завоскованих фараонів...
Чи це тільки поганий сон?
Звідки взялася піраміда?
Кому потрібні мумії?
І, взагалі,
Чого шукаю я поміж мертв'яками?
Щипаю свого носа,
щоб переконатись,
чи я жива..

За той час,
за моїм вікном,
За одну ніч,
разом зі сонячним ранком

РОЗЦВІЛАСЯ ЯБЛУНЯ!
Чи може тому я збудилася?!

ДАРУНОК МАТЕРІ

Тисячу пісень дала мені мама
на дорогу
На майбутній день,
Щоб в житті була я
не убога.
Дала пісень розмаїтих
Веселих і сумовитих,
І тужливих, і журливих,
Насмішливих, жартівливих,

Обжинкових, колискових,
Калинових і вербових,
І колядок, і щедрівок,
І веснянок, і гаївок,
І купальних, і пращальних,
І любовних, і плакальних,
І весільних, і похмільних
Дала в серце
Пісень вільних,
На майбутній день
Тисячу пісень
Дала мені мама
На дорогу.

ПІДСУМКИ 24-ГО ДВОМІСЯЧНИКА УКРАЇНСЬКОЇ КНИЖКИ

В Австралії, заходами Української Центральної Шкільної Ради був організований цього року 24-ий Двомісячник української книжки і преси. Тож протягом липня-серпня з допомогою кольпортерів, шкіл, громад та людей, що шанують і підтримують рідне українське друковане слово, розповсюджено або придбано **2585** книжок на суму **11.754.00** дол. Найбільше розповсюджено у Вікторії.

Найбільше зреалізував чи продав сіднейський кольпортер **П. Середюк** на 1623 долари, здобувши таким чином серед 17-х відзначених перше місце. Друге місце здобула кер. школи в Нобл Парку (Вік., вона ж і голова УЦШР), пані **Тетяна Сліпецька**, розповсюдивши серед учнів та їх батьків, учителів і мешканців тієї околиці на 1332.00 дол. Третє місце зайняв Сіднейський Культурно-товариський клуб, придбавши для своєї книгозбірні на 489 дол.

Коли поглянути, які ж організації чи установи брали участь у розповсюдженні і які мають здобутки, то побачимо, що кольпортери продали на 4.711.00 дол., школи та вчителі — на 2.584.00, книгозбірні — на 628.00, СУМ — на 266.00, Союз Українок — на 144.00, Громади — на 61.00, Пласт — на 40.00.

Ці підсумки свідчать, що хоч частина нашої спільноти ще не втратила інтересу до рідного слова та преси. Смерть українського друкованого слова означала б духову смерть нашої спільноти в цьому світі. На жаль, такі позначки вже дуже помітні.

Дм. Нитченко

Передплату на книжку Данила Шумука "Пережите й передумане" просимо висилати чеком (20 ам. дол. або 24 кан. дол. на адресу:

в США:

Shumuk's Fund
811 S. Roosevelt Ave., Arlington Hts., Ill. 60005, USA

В Канаді:

Shumuk's Fund
c/o Novi Dni
Box 126, Postal St. "N", Toronto, Ont. M8V 3S4

ПОВЕРНЕННЯ З КАТОРГИ

(Уривок з книжки "Пережите і передумане")

На Київському вокзалі ми розташувались всі разом. Нас було більше 30 людей. До нас прилучилась ще маленька група з Норильська. Серед норильчан було троє дівчат, звільнених комісією. Одна з них була дуже красивою.

— Скільки вам років було, як вас арештували — запитав я тієї красуні.

— Сімнадцять.

— За що ж вас судили?

— Зв'язківцем була. З поштою затримали.

— Де ж вас допитували?

— У Львові.

— І вас били?

— О, ще й як били. У Львові в КГБ є такий пірат Виноградов. Ото він закручував свою лапу у мої коси і бив мою головою об стіну так сильно, що кров бризкала по стінах, — із сльозами в очах відповіла красуня.

— Із дівчат ще більше знущалися, ніж з хлопців, — додала її подруга.

"Боже, Боже, коли ж тому всьому прийде кінець", — думав собі я. Нас звільнили, але як довго виноградови будуть сидіти у Львові, Станіславові, Луцьку і Києві, так довго нам не прийдеться спокійно жити, трудитися і відпочивати на своїй рідній землі. Вони ж і прийшли на наші землі зумисне для того, щоб при допомозі наших яничарів винищити всіх тих у кого хоча трішечки пробудилась національна свідомість. Власовці виноградових не хвилюють і вони їх бандитами не обзивають, бо по суті вони за одно, за "єдиную и неделимую". Їх хвилюють оті сімнадцятилітні дівчатка, їх хвилює безмежна любов тих дівчаток до рідного краю, до свого народу, до рідної мови, рідних звичаїв, до краси Карпатських гір, до краси родючих ланів Поділля. Їх хвилює все те, що дише не їх духом, що має свою неповторну красу, не ними нам дану.

На вокзалі у нашому розташуванні також виявився якийсь московський жулік і почав тертися біля наших шустріших і молодших хлопців, розпитуючи їх, хто вони такі і звідкіля та куди їдуть. Приставання того жуліка нас насторожило. Всім було ясно, що він прийшов сюди до нас не з цікавості. Ми зі сторони слідували за його рухами очима. Ждати довелося недовго. Жулік, виждавши, поки наші сусіди, розташовані напроти нас, пішли до буфету, залишивши зі своїми валізами малих дітей і старушку, схопив дві валізи і хутко почав віддалятися. Нам було ясно, що він робить це під наш адрес; але в ту ж мить два наших хлопці догнали його і так змасакували, що на тому місці залишилась тільки мокра червона пляма, а жуліка, стратившого свідомість, санітари в білих халатах забрали на носилки і понесли. В момент того ексцесу раптово підня-

лись на ноги всі пасажери на вокзалі, але ніхто не промовив жодного слова і не рушився з місця. Незабаром прийшов капітан залізничної міліції і, звернувшись до мене, сказав:

— Пойдемо к нам напишем протокол обо всем, что здесь произошло.

— Я нікуди не піду і ніяких показів давати не буду.

Капітан міліції усміхнувся. До нас підступало ще двох наших хлопців. Капітан з тим самим словом звернувся і до них, але вони також відмовились давати покази по тій справі.

І так капітанові прийшлося шукати свідків з приводу того ексцесу серед сторонніх пасажирів...

Пізніше появилася на вокзалі молоденька, років дванадцяти, дівчинка і тихенько, переходячи від пасажирів до пасажирів, пропонувала пасажирам купляти в неї хрестики. Пасажери радо купували ті хрестики. Купували і ми. Аж раптом міліція почала ловити ту дівчину. А дівчина, тікаючи між пасажирами, прибігла до нас і тут же її наздогнала міліція. Наші хлопці заступилися за дівчинку і не віддали її.

— Ви краще дивилися б за тими, що тягнуть у людей валізи, і ловили їх, ніж маєте бігати за тією дівчинкою. Вона ж не краде, а лише продає ті хрестики, — сказав я. Наші хлопці підтримали мене. І міліціонер, не сперечаючись з нами, відійшов. Міліція до нас відносилась дуже увічливо, видно було, що їм був даний спеціальний наказ по відношенню до нас. Квитки на поїзд Москва-Київ нам закомпостували без черги і ввечорі ми виїжджали на Київ. Їдучи до Києва, я снував роздуми про зустріч з донькою, про сина, який народився і виріс без мене, про своє рідне село, та про свої чудові гаї, луки, поля і болота, в яких народився і виріс, в яких починав думати про майбутній свій тернистий шлях у пошуках тієї принадливої примари, яку називали люди Істиною. У вічних пошуках тієї ненаглядної красуні люди знемагають і вмирають, а вона, окаянна, принадажує все нових і нових шукачів. З кожного покоління виділяються безстрашні шукачі, які, не зважаючи на невдачі своїх попередників, сміло пускаються у пошуки тієї королеви всіх красот, добра і правди і в пошуках, так як і їх попередники, загивають, не досягнувши мети. Всі вони на своєму шляху потрапляють у тенета "сатани", який, переодягшись у принаadne плаття добра і правди, видавав себе за істину.

17 років тяжкої неволі польської, німецької і російської мене втомили і мені хотілося відпочити. Я мріяв про "тиху пристань", про мирне і спокійне життя. А насамперед я мріяв про зустріч з рідним краєм і донечкою. А поїзд все мчав і мчав. Мої товариші по неволі жадібно

питали один одного: "Коли ж ми вже ступимо на землю своєї батьківщини, на землю України? Де і від якої станції починається Україна???"!

— Від станції Михайлівський хутір починається Україна. Ось проїдемо Брянськ і Брянські ліси, а там уже й будемо виглядати Україну, — відповів я.

На станції Михайлівський хутір, миттю всі ми вибігли з вагона і кинулись купувати помідори, молоду цибулю і огірки. У всіх очі світилися безмежною радістю. Купуючи ту всячину українських полів, наші хлопці більше дивилися на червонощокую продавщицю, розмовляючи полтавським діалектом, ніж на те, що вони купують. Ця мила жінка своїм гумором, дотепом і полтавською м'якою вимовою просто зачарувала всіх. З радости — і здачі хлопці відмовилися брати.

— Так, це вже Україна, тут земля, вода, і навіть трава пахне чимсь рідним, близьким і милим серцю, — сказав старий Прокіп.

У Конотопі в наш вагон сіли дві молоді дівчини і розташувались у нашому проході. Вони їхали до Тернополя. Наші хлопці з тими дівчатами розмовляли, жартували, сміялись і співали українських народних пісень. Усім було дуже приємно й весело. Це були медички із середньої освіти. Вони працювали в Тернополі в лікарні.

— А чи ви, дівчата, знаєте, хто ми такі — у ході розмови і жартів я запитав їх.

— Ні, не знаємо, — відповіли обидві разом.

— А ви там у Тернополі чули розмови про бандерівців?

— О, чули. Після призначення нас туди на роботу, нам читали лекції про бандерівців, це страшні бандити, вони вбивали безневинних людей, — відповіли наперехопки одна перед одною дівчата.

— Оце ж ми всі тут і є бандерівцями. Оце нас звільнили із неволі і ми їдемо додому, — сказав я.

— Це неправда, ви обманюєте нас, ви не вбивці, ви не могли вбивати людей.

— Ми ж не говорили вам, що ми вбивали людей. Мене судили за націоналістичну діяльність, — сказав я.

— Але ж це правда, що бандерівці-бандити?

— Бандити є бандитами всюди, куди б вони не попали, чи то у бандерівці, чи то у червону партизанку, чи то в польську АК, чи в Людову Армію, тільки не всюди мають однакову можливість бандитничати. А хороші люди, без огляду на те, куди їх доля закинула, вони завжди і всюди залишаються хорошими. Так що це неправда, що бандерівці всі бандити, а червоні партизани всі благородні. Всюди трапляються всякі люди, хороші й погані, — відповів я.

Під обід наш поїзд прибув у Дарницю, а звідтам рушив у напрямку Дніпра. За Дніпром завиднілись київські гори, вкриті чудовим кучерявим лісом. На вершинах гір красувались золоті церкви. Через міст на Дніпрі поїзд йшов тихо. Всі мої товариші поневолі мовчки у глибокій задумі дивилися на Дніпро, гори, ліс, церкви і на величавий пам'ятник Володимира Великого.

("За синім обрієм")

Синя ВОЛОШКА

МІЙ ПЕРШИЙ ДЕНЬ У КИЄВІ

(Подорожні нотатки)

Всі ми, віпрані від рідного краю, тужимо за Україною. В уяві кожного з нас є свій образ України, такої якою хотіли б ми її бачити. Звичайно, це Україна нашого дитинства, рідної хати і люблячої матері, дорогого нам села чи міста, де ходили наші дитячі ноги й де переживалося перші життєві радощі. Все це омріяне довгими роками розлуки, оповите рожевим серпанком споминів, золоте й миле минуле, до якого тягнеться наша душа і тужить зболіле серце.

І ось "те, що мрією було роками, враз стало дійсним і можливим", як писала Олена Теліга. Перелетівши моря і простори, залізні заслони й кордони, я не в сні, а наяву стала на українській землі, на рідній землі моїх батьків, дідів і прадідів, землі омріяній і оспіваній, облитій й кров'ю і сльозами, але вічно прекрасній і безсмертній землі мого народу.

Був тихий літній вечір. Синє небо вгортало величну будову з ілюмінованим написом: "Аероковзал — Борисполь". Благодатне ніжне тепло повнило повітря невидимою ласкою привіту. Я вперше свідомо вдихала на повні груди оте рідне повітря. Я пила його, як чисту цілющу воду, насолоджувалась ним, і всміхалась з радости. Це ж я віталася з рідним краєм.

В кінці дороги росли високі верби з похилим до самої землі гіллям. Вони немов вклонялися мені коло летовища. І я, підійшовши до них, обіймала їх запилене листя й поцілувала. Десь недалеко сміялась-жартувала молодь, мені не хотілось, щоб сміялись з мене, проте густі сині сутінки вечора ховали мене від чужих поглядів, а що говорила душа, як раділо серце, того ніхто не бачив... Я зустрілась з Україною по довгій 35-літній розлуці.

Ступаючи ще непевно по рідній землі, не вірячи і боячись якоїсь невидимої сили, що не дозволяла мені тут жити, я пішла в сучасне життя України.

Ось люди на аероковзалі. Жінка з букетом квітів чекає на сестру з Америки. Дивується, довідавшись, що я з Англії, бо на мені простенька в квіточках літня сукня і звичайно зачесане волосся. Так я хотіла — не показуватись і не величатись перед моїм народом, поводитись і виглядати просто і скромно. Я шукала мами на летовищі і питалась, чи не бачили когось, хто б чекав.

— Я буду вашою мамою, давайте мені всі дарунки! озвалась старша вбого вбрана жінка в чорній хустці. З худощавого лиця глянули на

мене всміхнені очі звичайної людини. За хвилину вона вже говорила зі мною, як з рідною, і довірливо питала:

— Хусток не маєте на продаж? Скільки хочете за хустку?

Я не мала хусток на продаж, але з радості зустрічі з першою своєю людиною, яка так гарно говорила по-українському, я подарувала їй новеньку хустину в квітах.

Мені хотілось зором приголубити отих своїх українських людей, а в серці я чула таку любов до них, що готова була кожного обійняти, як рідного.

Автобус наш рушив — на Київ!

Широкі дороги в деревах, автострада, високі електричні фінарі, а по боках величезні багатопверхові будинки з тисячами освічених вікон.

Назустріч летять написи в рідній мові: Дариння... Київ...

Ось ми і в Києві.

Світло, світло, будинки, вулиці, вулиці, вулиці... Тисячі-тисячі людей. І серед моря того життя автобус раптом спиняється.

Дорога скінчилася. Я маю двотижневий дозвіл жити на рідній землі. Мені дивно. Я так тужила за Україною все своє життя і маю право жити тут лише два тижні. Я гість тут з чужим паспортом і мене стрічають скрізь, як гостю — ввічливо і якнайкраще. А це дає відчуття, що я чужинка тут.

Боже мій, чужинка в своїм ріднім краю?! — кричить душа. В Україні, яку я так люблю і для якої жила усім своїм життям! Хто я є?! Я чуюсь раптом, немов жebрак, якому дають милостиню — двотижнєве прожиття — від тих, хто може жити в Україні і звати її своєю...

ЧАРІВНИЙ КИЇВ

Київ — це місто-сад. У Києві на один квадратний метр припадає більше зелені, як у будь-якій іншій столиці світу.

Київ чистий. За кожне засмічення вулиці — кара. Від 4-ої години ранку всі вулиці Києва змиваються і чистяться великими машинами.

І ось я їду зеленими вулицями Києва, мов через сад, в якому багато життя, руху і краси!

Ось Хрещатик! Він вирує життям — новий, відбудований, прекрасний! Величезні будинки, площі, квіти, водограї і з обох боків вулиці молоді ще зелені дерева.

А ось бульвар Шевченка з розкішною алеєю тополь посередині. Людина йде, мов у зеленому палаці.

— Як тут гарно! — мимохіть виривається вигук з моїх уст.

У Києві по 35 роках я зустрілася з мамою і рідними. Наша зустріч була в готелі, і в готелі вони всі спинилися на тій умові, що я все оплачую чужою валютою. Ми щойно відвідали церкву св. Володимира і всі разом помолилися Богу за щасливу зустріч. Старші поїхали відпочивати до готелю, а я з молодими — оглядати Київ.

Ми просто взяли таксі і сказали, куди ми хочемо їхати. Таксівок у Києві багато. Зеленкаво-сірого кольору з шахматним візерунком, їх легко розпізнати. В кожній таксівці знімка і номер шофера, годинник, що рахує віддаль і радіо.

Моя мрія була відвідати Байкове кладовище. Несміливо, з сумнівом, я кажу про це шоферові і всі здивовано дивляться на мене.

— А чію могилу ви хочете там відвідати? — питає шофер.

— Лесі Українки — сміливіше відповідаю я.

Шофер раптом оживився, заговорив приязніше, щиро:

— Це можна. Я знаю, де це є і проведу вас.

І ми їдемо зеленими вулицями Києва. Мені показують колишню резиденцію Шелеста у величезному саду, площі й парки...

— А ось і Байкове кладовище! — говорить шофер і веде нас затишною дорогою поміж величезними деревами до брами.

Тут так тихо. Вікові дерева вгортають увесь цвинтар зеленими коронами, немов хоронять від усього земного це місце, де володіють душі померлих і вічність. Як скрізь чисто! Скільки квітів! Як бережно оберігається пам'ять всіх, хто знайшов тут вічний спочинок.

Ось головна алея кладовища. Тут по обох боках просторої дороги високі пам'ятники видатним письменникам, акторам, режисерам, композиторам і громадським діячам Києва. З подивом читаю знайомі імена: Рильський, Сосюра, Гмиря, Вірський, Остап Вишня... Над кожною могилою височіють пам'ятники з сірого й чорного каменю, мармуру, граніту. На багатьох — погруддя, або знімка у формі великого малюнку на блискучому камені.

— А ось і могила Лесі Українки! — показує шофер.

У стороні від головної алеї, між високими деревами, залізна огорожа. На камінному п'єдесталі залізний у візерунках хрест. На могилі квіти, скрізь чисто, затишно. Лиш дерева в висоті шепочуть листям про все, що несуть роки в життя на землі. Я складаю квіти на могилі Лесі, і мені чомусь здається, що Вона тут живе в затишку київського неба, і дивиться з висот, невидима й велична...

— А ось могила Лисенка! — каже шофер.

Така ж огорожена, як у Лесі Українки, і на бетонному п'єдесталі залізний у візерунках хрест. Напис. Чисто. Квіти на могилі. Сонце заглядає із-за гілля дерев, і з ним здається ллються в світ мелодії, що їх створив великий наш і славний композитор.

— А ось могила Заньковецької! — каже нам шофер-киянин. — Осьде Старицького, он Тоби-

**"НОВІ ДНІ" ЧЕКАЮТЬ ВАШИХ ПОРАД
І ДОПИСІВ НА РІЗНІ ТЕМИ
НАШОГО ЖИТТЯ!**

левича. А он там — Грушевського! — якось гордо говорить він.

Дивимось на високе погруддя на п'єдесталі над великою могилою.

— Ось де спочив корифей науки і батько історії України безсмертний!...

Пам'ятники, пам'ятники, хрести, плити... Скільки їх! Тут вся історія, мистецтво, література, — духовість нашого народу живе у пам'яті. Творці спочили вічним сном, та пам'ять про них бережуть сучасники, приносять квіти на могили. Молитвою вітає тут любов до України, повнячи серця нових поколінь зв'язком з минулим...

Була весна, цвіли піонії. На одній могилі їх так багато: рожеві-рожеві піонії. І старша жінка розставляє їх у вазонах, скляночках і вазах, самі рожеві Ми спинаємось коло неї, кажемо "добридень", і слухаємо її сумну історію: онука тут похована, втопилась, і мати — дочка її — померла у дорожньому випадку, і тут поховані.

— Вона завжди тут з квітами, і все рожевими, — каже нам шофер, коли відходимо, співчуваючи бідній жінці.

— Ось пам'ятник молодому воїнові, який трагічно загинув в армії, — каже шофер, підводячи нас до величезного пам'ятника. — Він був єдиний син у родині і батько сам зробив цей пам'ятник і сам поставив.

— А ось Ванда Василевська тут похована, — показує на гарний пам'ятник. — Вона всі гроші віддала на віднову католицького костела в Києві, тепер там ідуть реставраційні роботи.

Ми довго ще ходимо по Байковім кладовищі, забувши за час.

— А до Бабиного Яру можна поїхати? — питаю трохи несміливо.

Шофер задумано відповідає.

— Це далеко, забере з годину часу. Але можна. Поїдемо.

І ми йдемо до виходу. В душі вклоняюсь я всім могилам знання і беру їх у пам'ять свою — місце відпочинку вічного велетнів духових України...

Лишаємо Байкове і тінистими вулицями йдемо до авта. Тихо без розмов йдемо, не хочемо порушити спокій, і слів не маємо на те, чим повні наші душі...

І ось таксівка знову веде нас вулицями Києва. Йдемо через площу Лесі Українки, де недавно збудований пам'ятник Лесі. Леся стоїть юною постаттю дівчини, мов жрекиня бронзовою статуєю зноситься над полум'ям весняних квітів і зове кудись вперед, — прекрасна і надхненна, як поезія її ведуча й вічно молода. А довкола неї так багато квітів...

Ми йдемо далі, минаємо просторі вулиці нового Києва, довгі житлові квартали високих будинків. Їх так багато, і все ще мало. У Києві трудно знайти квартиру, прописатись, — розказує шофер.

Дорогою заїжджаємо до Пам'ятника Незнаного Воїна. Тут зелений схил Дніпра, недалеко золотої бані Києво-Печерської Лаври, і довга рівна дорога, що веде до монумента-пам'ятника,

де горить вічний вогонь. І так тихо серед зелені трав і дерев над Дніпром, за яким стеляться простори України. А довкола квіти, багато квітів...

— Чудовий Київ! — виривається у мене. Мені здається, що жити тут, це було б уже щастя!

Шофер вдоволено всміхається і, здається, хоче щось сказати, проте мовчить. Показує нам дільниці Києва, окремі будинки, площі, дороги, нові модерні мости, під якими широкими плесами вод хвилює Дніпро.

БАБИН ЯР

— А ось і Бабин Яр, — показує шофер на зелені молодих дерев, за якими рівним моріжком трави стелеться широка долина...

Долина, де "все кричить безмовно".

Тріпотливо колишуться зелені листки на молоденьких деревах, немов хочуть про щось розповісти, немов несуть вістку до неба про щось тривожне, страшне.

Про те, що сталося тут майже 40 років тому...

Бабин Яр, де загинуло понад 100 тисяч народу в час німецької окупації України, в тому кращі сини й дочки України, а між ними наша славна поетка Олена Теліга.

Ми виходимо з таксівки і йдемо широкою мощеною дорогою вгору, підходячи все ближче до великого пам'ятника, що зноситься високо над Бабиним Яром і кличе до неба піднесеними руками матері з простягненим немовлям. На стінах пам'ятника картини страждань людських і напис: "100-тисячним жертвам фашизму".

— 100 тисяч... — каже розпачливо моя сестра. — А наше місто має 80 тисяч.

Ми довго стоїмо в мовчанні. Я кладу квіти на пам'ятник і так же мовчки відходимо. Над Яром світить сонце. Тремтять молоденькі дерева, зеленіє трава...

— Бабин Яр був залитий, — обережно питаю я шофера. — Прорвалася гребля?

— Так, — якось неохоче відповідає шофер. — Он та дільниця пострадала. — Показує на житлові квартали заліза від дороги. — Це було давно...

Шофер молодий і можливо не знає багато. Бо більш не каже нічого.

Проте тут усе, здається, говорить безмовно. Тихо, так тихо і безмовно тут. Немає ні людей, ні шуму авт, ні крику дітей. Мов зачароване це місце життя душ, і спокій тут здається вічним...

Ми відходимо й лишаємо трагічно-жахливий пам'ятник, що зноситься в небо, мов докір нашої доби... На плиті з написом лишилися волошки мої сині, гвоздики білі, як дар душі.

КИЇВСЬКЕ МЕТРО

Шофер підвозить нас до Київського Метро, ми розраховуємося з ним і йдемо в центр міста підземною залізницею.

Чудове київське метро! Чисто. Мистецько-вироблені стіни. Візерунки. Вигідні потяги. Численні елеватори пересувають людей униз і вгору

Іду тими елеваторами і вдивляюся в своїх людей, в киян. Скільки їх! Маса народу! Багато читають книжки, газети, їдучи довгими елеваторами, інші про щось думають, ще інші перемовляються, сміються. Ніхто не бачить мого привітного погляду, не дивиться в душу, повну любови до них. Ніхто ж не знає мене тут, ані мого життя, що горіло всі ці роки любов'ю до України, до мого народу... Народу, якого я є частинка, маленька клітиночка ось цього величезного моря народу, що пливе довкола мене вгору і вниз. Я — українка, і це моя земля, і моя столиця!... Що було чи є, чи буде, — це дарма, — головне, що я є частинкою мого народу тут, на своїй землі, в своїй столиці! — Відчути це, хай на хвилину, на один момент, — це жити, вічно жити з свідомістю того.

Станції київського метро вилічені мозаїкою, красиво скрізь немов у палацах. Яскраве світло, порядок, спокійне море людей.

Але ось ми і в центрі Києва. Виходимо з метро в залиті сонцем вулиці, купуємо в автоматичних машинах мінеральну воду з соком і йдемо шукати ресторану, де б можна пообідати. Знаходимо його на Хрещатику і замовляємо обід. Нас обслуговують гарні дівчата в чорних сукнях і білих фартушках, красиві, з модними зачісками. Обід наш добрий і ми вдоволені, виходимо на соняшні вулиці Києва і знову любуємось його красою. В кіосках скрізь смачне київське морозиво, і ми купуємо його. Здається, сонце тільки нам світить і від того так радісно.

У СОБОРІ СВ. СОФІЇ

Ми йдемо до Софійського собору. Дзвіниця Собору — відновлена, рихтовання, яке стояло довго, знято. Стіни собору біліють у проміннях сонця, виділяється ніжно-зелений рослинний орнамент узорів, золотом сяє купол і хрест. Світлий і величний собор зноситься до синього неба й до сонця, немов молитва наша до Бога.

Через величну дзвіницю заходимо на подвір'я, в сад, де між могутніми деревами зноситься золотими куполами церкви Собору св. Софії.

До собору стоять черги туристів, екскурсантів. Витоптані доріжки вимощені, цвинтар занедбаний, валяються плити з могил. Однотонним голосом оповідають історію собору молоді провідниці. Мова російська і зміст їхніх оповідань — російський теж.

Минаємо туристичні групи і за куплені на подвір'ї квитки, заходимо до собору.

І ось ми в соборі. Стою, дивлюся на образ Пресвятої Богоматері Оранти і пригадую усю історію оцих святих склепін на землі нашої, в матері міст усіх — Києві святому.

Колись прочани, входячи у Київ, скидали шапки і хрестилися до золотих бань собору.

Я, повна свідомості минувшини цієї найстаршої святині України, культурного центру, з якого поширювалось християнське благовістя по всій Східній Європі, стою ось тут і складаю свої молитви.

Тільки нема тут тепер молитовного настрою. Бо собор Святої Софії від 1934-го року офіційно обернено в "Софійський музей".

Довкола нас групи екскурсантів з різних частин України, туристи з усього світу. Молоді дівчата-провідниці з довгими паличками показують людям цінності собору і розказують про архітектурні та мистецькі прикраси, про поблідлі фрески, сполучені з мозаїкою, історію іконостасу, що здається напівзруйнованим, як і вівтар з розкритими дверима.

Золото мозаїки, прекрасні кольори, гармонійне викинення образів... Неначе все чекає воскресіння, коли подих молитви оживить серця сучасників, сповнених вірою і любов'ю.

В наш час у святині українського народу звучать лише холодні інформаційні слова молодих красунь-провідниць із паличками в руках. І довкола їх такі ж холодні очі слухачів туристів, замість прочан. Можливо в душі в когось і зноситься молитва до Бога у цих святих місцях, та навіть людські не зраджують її.

Лише одиноко простягає руки до Бога в щирій молитві велична Богоматір — Оранта на Нерушимій стіні собору і молиться разом з святими апостолами, євангелістами, великомучениками і київськими князями, зображеними на стінах Святої Софії.

І безмовно звучать у пам'яті слова митрополита Київського Іларіона перед оцим образом Богоматері Оранти в році 1051-му: "І поки стоїть світ, не наводь на нас напасти-спокуси, не віддай нас у руки чужі. Нехай не назветься місто Твоє — містом полоненим, а люди Твої пришельцями на землі своїй".

При виході з собору оглядаємо саркофаг-гробницю Великого князя Ярослава Мудрого. Саркофаг збудований у формі дому. Древня скульптура зображує вінок з пальмового листя і шестиконечний хрест у формі розетки на кришці саркофагу. А на стінах — між кипарисами чотирьохконечні хрести. Різьблені стебла виноградної лози, пави, пальми й рибки й між ними — хрести. Все це має християнську символіку: риба, лоза, хрест — символи Ісуса Христа. Пальми — символи слави, перемоги, кипариси — символ безсмертя, голуб — символ Духа Святого і душі покійного.

Вклоняємось пам'яті Великого князя Київського, який з такою любов'ю будував цю святиню на славу Богу і в подяку за перемогу над ворогами.

А тепер на серці — туга, сум, немов у святині не знайшла я того, чого шукає душа — відчуття святості і контакту з Богом-Творцем.

З історії пригадуються великі митрополити, гетьмани, князі, — скільки труду і жертв вложили вони в Святу Софію Київську, не жаліючи нічого на відбудову і оздобу великої святині на своїй землі. Хто ж буде в наступних роках тим славним, що відродить життя духовне в соборі Святої Софії в Києві, щоб ожила вона молитвами людськими до Бога за щастя, за здоров'я, за долю народу і краю нашого українського?...

ДО ДНІПРА...

Ми йдемо до пам'ятника Богданові Хмельницькому. Велично зноситься постать великого гетьмана, визволителя України, над морем квітів, — чудові квітники довкола на Площі Богдана Хмельницького.

"І гордо булаву Богдан простяг у майбутнє над віками!" — пригадуються слова вірша Олеса. І повниться радістю серце.

Тоді йдемо тінистими у деревах вулицями до Володимирської гірки.

Минаємо Будинок Рад із сірими стовпами, заходимо у парк і доріжками поміж деревами й кущами зближаємось до пам'ятника Володимирові Великому. Володимирська гора, здається, віддана одній природі. Буйно розрослися кущі й дерева, а поміж ними протоптані немошені стежки, місцями кілька сходів. Здавалося б, що гордість і красу Києва — Володимирську гірку — можна б було знайти більш культивованою, догляненою фаховими городниками, оздобленою мощеними доріжками та барвистими квітниками. Можливо це буде в майбутньому...

Довкола пам'ятника Володимирові Великому — лавиці на чистій площі, і ми сідаємо відпочити. Здалека видно Дніпро, простори Лівобережжя, а довкола тиша, й сонце. Святий Володимир з хрестом у руці, здається, благословляє все довкола і нас...

Ми довго сидимо на дерев'яній лавочці біля пам'ятника Великому князеві Київському, який приніс Дух Істини з християнською вірою в Україні, і довго говоримо про сучасні проблеми життя українського. Слова самі плывуть без остраху, без упереджень, немов знаходимось ми над усім, що на землі бушує й говоримо, щоб слухав Батько нас, Володимир Великий.

А потім ідемо до Дніпра-Славутича, буйними водами він котить і хвилями, мов плыве, все забираючи з собою і нове все несучи в життя...

Схиляюся до вод його й черпаю пригорщемо хвилю, вмиваюсь нею на диво всіх довкола, що остерігають мене, аби не впала у воду. Для них — це лиш ріка, велика й бистра, небезпечна, для них — Дніпро щодня, для мене на чужині — це є святість. О, Дніпре! — Цілую твої води і кланяюсь. А в хвилях твоїх хочу вчути щастя, нову історію, щасливу на землі мойй!

Ясне сонце хилиться до заходу і заливає золотом береги Дніпра, Володимирську гору, відбивається у білизні Аскольдової могили над схилами зеленими Дніпра, в будинках білих і в золоті високих бань церков над зеленню дерев. Яка краса!

Справді: "нема на світі України, немає другого Дніпра!"...

Іздять люди по світу й купують сувеніри на пам'ятку з усіх країн, а я беру в душу сувеніром красу мого улюбленого краю, й нема дорожчого дарунку для мене з тих пір.

Сповнені багатством усього побаченого за день, з серцями повними радості, вертаємось трамваєм

до готелю. На Хрещатику заходимо в каварню, купуємо напитки, тістечка. Якись прихожі подорожні частують нас суницями, з кошиків, що їх везуть додому з лісу. Такі всі щирі, дружні й добрі наші люди.

Вечір синім саваном прозорого неба вгортає Київ, коли зближаємось до готелю. Червоні й зелені світла перехресть, і море, плывуче море народу, авт, трамваїв, — рух і шум, — живим потоком плыве життя в Києві вечірньої пори. Стомлені трудами, спішаються люди відпочити, а молодь погуляти, — Хрещатиком плыве вже море юних лиць: красуні-дівчата в літніх гарних вбраннях, хлопці чепурні і чемні. Не чути вигуків і крику, не видно довговолосих ексцентриків у фантастичному убранні, — Хрещатиком плыве спокійне життя, життя людей у своїй улюбленій, чарівно-гарній столиці.

Магазини в Києві і скрізь в містах відкриті до 8-ої години вечора. Ми ще заходимо в великий універмаг, де губимось в натовпі люду і після довгих черг до каси, за вибраним товаром, купуємо ще більше сувенірів, пластинок і дарунків одне одному на пам'ять.

Один лиш день у Києві, а я така багата!

Потомлені йдемо на вечерю і з рідними провозимо всю ніч. Бо вже завтра потяги розвезуть їх у різні сторони України...

КИЇВСЬКІЙ "ДУМЦІ" — 60 РОКІВ

Цього року відзначають 60-ліття Державної української мандрівної капелі "Думка", яка тепер називається Державна заслужена академічна капела УРСР "Думка". Мабуть, у зв'язку з ювілеєм "Думці" присуджено Державну премію ім. Т. Г. Шевченка за 1981 рік.

Незважаючи на заслуженість, академічність і мандрівність, капелю "Думка" рідко випускають за кордони СРСР. Коли цього треба, радянські мистецтвознавці пригадують як "тріумфально" пройшли гастролі колективу в 1929 році у Франції (Париж, Ліон, Монпельє, Бордо та інші міста). Найвимогливіші фахівці і критики називали ці виступи "сенсацією віку". ("Культура і життя", 22. 3. 1981). Але й при таких нагодах ці мистецтвознавці і критики не сміють ні словом згадати тодішнього мистецького керівника капелі — Нестора Городовенка. В аналах історії їх страх залишитись також "сенсацією віку".

**ПРИДБАЙТЕ СОБІ В АДМІНІСТРАЦІЇ
"НОВИХ ДНІВ" ЦІКАВИЙ ІЛЮСТРОВАНІЙ
АЛЬМАНАХ "НОВИЙ ОБРІЙ" Ч. 6. (Ціна
\$10.00) Й КНИЖКУ БОРИСА АНТОНЕНКА-
ДАВИДОВИЧА "БІГАЙНД ДЕ КУРТЕЙН"
("За ширмою"). Переклад на англійську мову
Юрія Ткача. 173 сторінки. Ціна \$6.50.**

ЩОДЕННИК ГРЕЦЬКОЇ ПОДОРОЖІ

(Початок у попередніх числах)

**24 червня, неділя. Іракліон, Крета,
готель "Ель Греко"**

Виїхали з Санторіні пізно — по 11-й вечора — в кромішній темряві. Наш корабель-пором "Еллі" виявився відносно великим і вигіднішим, як два попередні. Хоч море було досить бурхливе, кораблем гойдало, але в горизонтальній позиції, в центрі корабля, можна було витримати. На Крету прибули біля сьомої години вранці. Не дуже то я спала, бо час-від-часу чути було якісь голоси, що говорили швидко незрозумілою грецькою мовою і здавались мені схвильованими. Вранці виявилось, що один із пасажирів захворів на серце. Жінка настоювала на тому, щоб покликати лікаря, але лікаря не було. Коли причалили до порту Агіос Ніколаос, йому стало ще гірше. Ми вже були в автобусі, щоб їхати до Іракліону до готелю, коли раптом шофер закликав: чи є хтось, хто знає "CPR"? — і Ярема і Реня побігли на поміч. Хворому зупинилося серце. Нагла поміч не допомогла, британець таки тут на березі помер. Казали про нього, що він перед шести тижнями мав серцевий приступ, і що лікар порадив йому поїхати на відпочинок...

25 червня, понеділок. Іракліон, Крета

Вчора до полудня відсиплялися, а о 1-й годині поїхали автобусом оглянути Кносос. Руїни старої міноської цивілізації, що датується 2000 роками перед Христом — найстаріші на терені Європи. Палац короля Міноса — лабіринт вузьких камінних коридорчиків, королівських кімнат із залишками кольорових фресок на стінах, із червоно-чорними колюмнами, із кількопверховим нашаруванням — зовсім інший від бачених досі архітектурних об'єктів. Фрески зображують жінок, чоловіків і биків. Звертають на себе увагу зокрема: принц з лілеями, три жінки на синьому тлі (що про них якийсь французький дослідник, побачивши вперше, вигукнув у подиві: "Des Parisiennes!" — своїми "пуфами" рукавів і делікатною елегантністю могли йому справді нагадувати парижанок), та зображення якоїсь спортової гри з биком. Руїни Кнососу розташовані в привітному парку між горами. Гарні красиви, свіже повітря із запахом доволі щільної зелені (тут не так сухо, як на інших островах: зелень справді зелена!), а в мурах Кнососу — навіть коли ззовні пече сонце — приємна освіжуюча прохолода.

Півдня провели в археологічному музею, де велике багатство знайдених у Кнососі та інших місцях Крети ваз, статуєток, саркофагів, зна-

(Дельфи

рядь, фресок. Вже купили квитки на завтрашній політ до Атен. Навіть нашим молодим товаришам подорожі відхотілося вже подорожувати морем, хоч це і дешевше.

26 червня. Год. 11 увечорі. Атени.

Сьогодні мали дуже активний і цікавий день на Креті. Раннім ранком звичайним автобусом поїхали до Фестос і на берег Матала, на другий бік острова. Це нам дало змогу не лиш оглянути руїни ще одного княжого палацу династії Міноса (руїни не так добре збережені, як у Кнососі, зате прекрасне положення з панорамою гір і долини Массара), цікавий пляж Матала із печерами в березі та — в поворотній дорозі — римські залишки з славними таблицями законодавства у Гортісі, але й побачити цікаву топографію острова і пригланутися трохи людям та їхньому способу життя. Я й не сподівалася, що гори Крети такі високі. Острів увесь порізаний геометричними зорами культивованих піль. Найбільше тут оливкових садів, але є й виноградники, поля з городиною, кавунами, картоплею, кукурудзою, якимсь збіжжям. Видно, що є вдосталь води, хоч ми не бачили ні одної ріки, ні одного більшого потоку. На Креті, і то якраз у Фестосі, ми вперше бачили, крім кіз і ослів теж корови. З харчем не є аж так погано, як я боялася, — але він справді дуже простий, невибагливий, м'ясо досить підлого гатунку; сир фета з козячого молока — смачний, але ж не їсти його день-у-день! Країна взагалі досить бідна — вся Греція, не Крета; люди видаються гостинними і сердечними. Недостача води позначається в містах і містечках, які покриті пилюкою, брудні, неохайні.

28 червня, четвер. Готель "Вікторія", Наупліон

Вчора відбули вже перший активний день нашої тури по Пелопонесі. Вирушили з Атен туристичним автобусом о 9-й години вранці. Перша зупинка була на Корінтському каналі (дуже вузький). Опісля — старий Корінт. Цікаві руїни, зокрема святиня Аполлона, що з неї залишились дуже фотогенічні колони. Ця будова — старша від Партенону, але з каменя, не з

мармуру. Тут ми маємо гіда, що пояснює все спершу англійською, потім французькою мовою. Називає себе на французький лад — Ніколя'. В Коринті на руїнах старого грецького міста римляни побудували своє. Отже руїни — римські, крім святині Аполлона, що її римляни теж уживали. Гід звернув нашу увагу на публічні римські клозети (аякже!), на статуї без голови (мовляв, робили статую спеціально без голови: державні мужі мінялися і можна було міняти голови, не міняючи цілої статуї. Ось такі скульптури повинні запровадити в Радянському Союзі!). На полуденок зупинились у Мікенах. Побідавши, поїхали оглянути руїни, що їх тут відкрив Шліман, повіривши реляціям Гомера. На горі відкрито ціле поселення: руїни замку, стіну циклопів, камінну браму із двома левами, — все це великої давнини, сучасне міноській культурі. Недалеко від замку — в нутрі гори величезне камінне склепіння у формі конуса — "гриб Агамемнона". Славлять цю будову як другу після єгипетських пірамід. Знайшов там Шліман великий скарб золота, що сьогодні в музеях.

В дорозі до Спарти. Год. 10-та

Немає часу робити записки. В автобусі писати трудно. Ось коротка зупинка. З Наупліону виїхали о 8-ій. По дорозі чудова панорама гір. Серпентини. Гори круглі, порослі кущами і якимись низькими деревами. Між горами — долини — зелені, урожайні. Овочеві сади — абрикоси, персики, виноградники, оливкові дерева. Долини заможніші, взагалі Пелопонес більше загосподарений, багатший, чистіший. Нарешті видно, що тут є інші підстави для життя, крім туризму і моря. Вчора остання зупинка перед нічлігом: театр Епідавра. Місце справді драматичне, з прекрасною панорамою гір, з чудовою акустикою. Тут ще й тепер ставлять Софокла, Есхіла, а навіть двічі виступала Марія Каллас!

Недалеко від театру — руїни святині Ескулапа і місце старинної грецької лікарні. Місце прекрасне, свіже повітря, запашна рослинність, прохолода, навіть пташки співають...

Місцевість Наупліон — курорт над морем, з чудовою панорамою гір, з великою фортецею з 17 ст. на горі, з вузькими вуличками, з червоноцеглясто-брунатою дахівкою, з турецькою старою в'язницею на маленькому островці.

Год. 3-тя по полудні. Містра.

Із старої Спарти нічого не залишилося. В сьогоднішній Спарті — малому незаметному містечку — стоять тільки на пам'ятку статуї Леоніда і Лікурга. Зате у поблизькому Містра є дуже цікаві і мальовничі руїни з часів візантійського середньовіччя. На горі — руїни замку цісаря, по дорозі до замку — кілька церков із старими візантійськими фресками. Нижче замку — діючий ще жіночий монастир. Із замку — чудовий вид, але це ще не найвищий шпиль. На самому шпилі є ще фортеця, але щоб видряпатись туди, потрібно було б півдня.

Ніколи не думала я, що Спарта в такій гористій околиці. Панорама гір — чудова, але ма-

неврувати автобусом по тих серпентинах — не така проста справа. Тут довкола багата й різноманітна рослинність. Подекуди — пасіки із мальованими на синьо-коробочками вуликів. Ми високо в горах. Вперше за весь наш побут у Греції — захмарилось, блиснуло і скропило трішки дощем.

Але ось минуло 5 хвилин — і вже знову погода. Внизу пливе якийсь дуже мілкий потічок. Зимою мусять цими ж руслами плисти повноводі ріки і на горах лежить узимку сніг. Видно по рослинності, що вологости тут вдосталь...

Переїхали гори і ось видно вже місто Калямата і море — ще трохи і будемо на другому березі Греції.

8 год. увечорі (або 20:00 за європейським стилем). Олімпія. Готель Амалія

Сьогодні зробили чималий шмат дороги. Зате завтра весь день в Олімпії. Ночуємо тут дві ночі. Готель новий, ще навіть не зовсім скінчений — люксовий і величезний, але трохи занадто на американський смак. Грецького в ньому обмаль. Вечеря була незвичайно смачна. До того ми собі замовили вино, а на десерт було ще якесь тістечко. Такого обіду ми ще в Греції не їли.

29 червня. Олімпія, готель "Амалія".

Год. 14:00

Сьогодні до полудня провели в музеях Олімпії. Є їх тут два. Старий, що в ньому з автентичних речей залишилась лиш статуя перемоги та два метони, що зображують сцени з життя Геракла (4 інші метони забрали колись звідсіля французи і вони тепер у Люврі). Новий музей — багатющий всякими скарбами. Найбільше враження робить постать Гермеса із маленьким Діонісом на руках — робота Праксітеля, прекрасна скульптура в мармурі з часу золотого віку Перікла. Знайдено її у святині Гери на олімпійських руїнах. З інших цікавих експонатів: шолом Мілтіяда; скульптурна постать Зевеса з уведеним Ганімедом; посудина на вино, що належала Фідієві; камінні тягарі, що їх атлети вживали для скоків; безліч офірних статуеток з різних часів і т. п.

Год. 20:00

Провели дуже приємне пополудне на руїнах старої Олімпії. Тут на священному місці старинних олімпіад лежать уже повалені землетрусом колони, а колись тут був цілий осередок: святиня Зевеса, що в ній стояв золотий Зевес роботи Фідія (пардон, не стояв, а сидів, згідно із записками Павзанія із 2-го чи 3-го століття нашої ери!); святиня Гери (в ній знайдено Праксітелевого Гермеса); будинки для атлетів; працівня Фідія, на руїнах якої поставлено опісля візантійську базиліку (сьогодні теж уже в руїнах) і де знайдено його посудину, що є нині в музею; найбільший у старину готель — мешкальне приміщення для тих, хто міг собі на це дозволити; їдальня, що в ній безкоштовно харчувалися чемпіони; та сам стадіон — неначе футбольне поле між амфітеатрально розташованими схилами, порослими травою.

Тепер — крім руїн — тут приємний парк різноманітних дерев. В олімпійських ігрищах у старовину могли брати участь лиш греки — вільні громадяни, не раби, не чужинці і не злочинці. Жінкам доступ був заборонений, навіть як глядачам. Атлети виступали зовсім голі, намащені оливковою олією. Чемпіони були у великій пошані по всій Греції. А головне: олімпійські ігрища купували старинним грекам два місяці примусового перемир'я у війнах між поодинокими містами-державами!

30 червня, субота. В автобусі

Ми в дорозі на Піргос-Патрас, у напрямі до Дельф. Зліва видно замрячене Йонське море, праворуч — побережжя з буйною і різноманітною рослинністю. Крім кипарисів і оливкових дерев, тут і сосни, і пальми, і овочеві сади, і кілька родів кактусів.

Год. 13:00

Перебралися поромом через Корінтську затоку і ось ми на грецькому суходолі. Пелопонес залишився за нами, як милий спогад. Їдемо над морем. Море тепер — з правого боку. Природа довкола тут уже суха й убога. На жовто-брунатних горах якісь ріденькі кущики. Об'їздивши порт Ітеа, напроти видно гору Парнас — десть там під Парнасом — Дельфи. В цій околиці добувають боксит (алюмінієву руду), що його Греція експортує. На морі стоять пару танкерів. Поряд з дорогою — насип якогось червоного піску: може це і є боксит. Вся земля довкола тут червоніє.

1 липня 1979, неділя. Дельфи

Вчора ввечері і сьогодні вранці відвідували музей і руїни священного місця Дельфів. Музей не дуже великий, але має багато цінних речей — скульптури з ахайської, клясичної та римської діб. Саме місце священних Дельф, це на основі маячінь Пітії жерці пророкували майбутнє. Імпозантне вже своїм природним положенням: довкола панорама високих гір, внизу вузька долина (фактично, перевал між гірськими кряжами), далеко видно навіть шматочок синьої води — порт Дельфи - Ітеа з кораблями на морі, а високо, на схилах гори Парнас — руїни: святиня Аteni знизу, потім скарбниці різних районів Греції, де ахайці, атенці, хіосці, аргосці складали свої дари Аполлонові, та врешті сама святиня Аполлона, де сиділа колись Пітія, а вище — театр (реставрований за римських часів) і, ще вище, — спортивний стадіон. Звідусіль захоплюючий вид на двоколишню панораму. Коли сісти на високих східцях театру, видовище на гори таке, що і жодної додаткової вистави на сцені непотрібно.

Год. 15:30

Ми зупинилися на годину в монастирі Осіос Лукас. Тут дві церкви: велика — католикон та зараз же біля неї окремо мала з 11-го століття, з оригінальними мозаїками, що трохи нагадують мозаїки Київської Софії, з цікавими старими фресками, із старою криптою. І католикон, і крипта дуже багато розмальовані. Мозаїки ви-

глядають свіжо відчищені, ясні. Будинок церкви теж дуже мальовничий, критий червоно-цеглястою дахівкою. Але найбільше враження робить красвид. Манастир на горі (під'їхали автобусом!), а довкола чудесна панорама заокруглених гір; між монастирем і горами — розлога долина оливкових дерев і культивованих піль. Тоді, коли в Дельфах долина була вузька, гори стрімкіші і більш скелясті — тут панорама має якийсь теплий, людський характер. Зажартувала собі одна наша товаришка подорожі: "Як я відвідаю ще один манастир, то через ті їхні прекрасні види запишуся хіба в монахині!"

Год. 17:00

Ми вже на головній автошляху: десть за годину будемо знову в Атенах. Наша прогулянка автобусом добігає до кінця. Добре, що ми мали змогу включити цю туру в наші грецькі вакації. Це було подорожування в комфорті, з обильним харчем і вигідними готелями. Дало нам можливість відпочати, підживитися, порядно погуляти в люксових лазничках. Головне те, що ми мали змогу побачити трохи іншу Грецію, іншу від тієї, що ми з нею заізналися в Атенах і на островах — зелену, заможнішу, більш загосподарену. А вже короною всього були Дельфи — маєстатичне, справді божеське місце.

2 липня, понеділок. Атини

Вранці я встигла виміняти долари на драхми в "Амерікен Експрес", а потім піти до музею Бенакі. Там зібрана всячина з різних епох і місць. Найцікавіше: збірка народних строїв з усіх районів Греції. Крім того — кілька старих ікон, багато різних тканин, експонати з історії Греції, меморабілія лорда Байрона, грамота й медалі Нобелівської премії Сеферіса.

По полудні їздили всі автобусною прогулянкою до Суніону. Чудові красиви морського побережжя з недалекими гористими островами. На кейпі — святиня Позейдона на горбі; стоїть ще 12 колон — дуже фотогенічно! На одній з них — підпис Байрона.

3 липня, вівторок. Пароплав "Мелтемі II"

Ми на відкритому морі в дорозі до острова Ідра. Це буде наша перша зупинка. Потім буде ще Порос і Егіна. Одноденна прогулянка кораблем: виїзд уранці, повернення до Атен увечері. Тепер год. 9:00. Море на обрії замрячене. Маю надію, що туман спалиться на сонці і можна буде бачити острови і суходіл. Корабель наш невеликий, але на палубі стоять неприкріплені до долівки столи і крісла — а це знак, що подорож повинна бути спокійна.

Год. 19:00. На морі. В поворотній дорозі до Пірею

Плавба була дуже приємна і відпружуюча. Наперед поїхали на Ідру — найвіддаленіший із наших трьох островів. Острів довгий, не дуже мальовничий. Але раптом корабель завертає в бік порту і на високому березі виростає біле місто на горбах. У пристані на мурах — гармати, вгорі для кольориту — вітряки, трішки дечим

ДО ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОГО ДІАЛОГУ

Від Редакції. Ця стаття являє собою майже повний текст викладу думок автора до теми "Проблеми українсько-російського діалогу", що була предметом обговорення у формі т. зв. "круглого стола" в заключній сесії дводенної наукової конференції на тему "Росія й Україна в їхній історичній зустрічі-суперечці", що відбулася 8-9 жовтня ц.р. в МекМастерському університеті (Гамільтон, Канада). Крім автора цих рядків, учасниками дискусії за "круглим столом" були проф. О. Прицак із Гарвардського університету, проф. Н. Рязановський із Каліфорнійського університету (Берклі), п. Н. Горбанєвська із редакції журн. "Континент" та ген. П. Григоренко — голова Закордонного представництва Української Гельсінкської Групи (Нью Йорк).

Стаття висловлює не тільки думки автора, але позицію редакції "Нових днів" у цій важливій справі. Інші матеріали про МекМастерську конференцію друкуватимемо в міру того як автори і співробітники надсилатимуть нам матеріали в українському перекладі.

Передусім я мушу сказати, що справа російсько-українських взаємин занадто серйозна, щоб діалог у цій справі збувати лише взаємними компліментами, запевненнями у взаємній любові, закликами до дружби, а тим більш — до "єдності". Бож ідеться про шукання спільної бази для політичного порозуміння та можливої співпраці між українцями й росіянами в справі боротьби за життєво конечні для наших народів істотні зміни в Советському Союзі. Але справжнє російсько-українське порозуміння, а тим більше співпраця, можливі лише за передумови цілковитої щирости з обох боків у з'ясуванні всієї сутности досить таки тяжкої для розв'язання проблематики російсько-українських взаємин.

На жаль, досі в усіх спробах серйозного російсько-українського діалогу переважною тенденцією з боку росіян було таке: мовляв, говоримо про те, що нас єднає, не зачіпаючи того, що нас роз'єднує, бо тільки таким чином зможемо до чогось спільного домовитися. Так зокрема пише й Солженіцин у своєму відомому цій конференції відкритому листі під промовистим заголовком

нагадує Міконос. Ідра — місто малярів, колись це була купецька венецька колонія.

Порос цікавіший топографією — горбики, острівці, але саме місто менш мальовниче.

(Закінчення в наступному числі)

— "Не досвід роздору, а досвід єдності". Але ж у тім-то й справа, що головні труднощі тієї проблематики, яка вимагає свого розв'язання на шляху до якогось українсько-російського домовлення, саме й полягають у тих явищах і фактах українсько-російських взаємин, які нас роз'єднують, а не єднують.

І тут ми відразу ж приходимо до того головного питання, в якому між українцями й росіянами досі не було, немає ще й тепер та найтяжче дається досягнути навіть справжнього взаємозрозуміння — в сенсі домовлення про політичну співпрацю. Маю на увазі перше й підставове для українців питання в будь-якому політичному діалозі, а саме: питання про державно-політичний характер української національної проблеми в СРСР, як проблеми взаємин України й Росії в їхньому сучасному стані двох націй з державним статусом так званих "рівноправних союзних" республік різнонаціонального СРСР, а не проблеми просто собі взаємин людей двох етнічно-національних частин якоїсь єдиної державної цілості, що її росіяни й чужинці поза СРСР звикли називати "Росією".

Власне, старе імперське уявлення про Росію, як про етнічно-різноскладову, але єдиної державної цілість під егідою всеохопно-великої російської нації, ставши характеристичною властивістю національно-політичної свідомості чи підсвідомості більшості росіян, виявилось тим джерелом взаємного незрозуміння, що до останнього часу цілком унеможливлювало будь-який українсько-російський діалог на еміграції. На перешкоді до діалогу стояла зокрема та кричуща двоїстість, яка виявляється з російського боку кожного разу, як тільки доходить до обговорення, вічно "дискусійної" в російській пресі на еміграції, справи українсько-російських взаємин на тлі національно-політичної ситуації в СРСР взагалі.

Як правило, речники російської сторони в гарячій полеміці, в яку звичайно перетворюється "дискусія" навколо того, що росіяни називають "українським питанням", заперечують російський характер національного пригнічення народів національних республік СРСР, а зокрема українського народу, — навіть і тоді, коли йдеться про такі форми його пригнічення, як мовно-культурна русифікація та демографічна росіянізація. Мовляв, усе це "советизація", бо Советський Союз — це не Росія, а те, що "советське" — не російське. Але в той же самий час, коли йдеться про національні рухи підсоветських так званих "націоналів", а зокрема українців, що мають на

меті державне усамостійнення формально "союзних" національних республік СРСР, то тоді ці ж самі російські речники піднімають галас з приводу так званого "сепаратизму" цих, мовляв, "розчленителів Росії". І раптом забувають, що СРСР — це ж таки справді не Росія і також не все "совєтське" є "російське", отже й усамостійнення союзних національних республік, у тому й зокрема України, може означати тільки, так би мовити, "розсоюзнєння" різнонаціонального Совєтського Союзу, а не якесь "розчленування Росії". Бо ж Росією в СРСР є тільки одна (що правда — найбільша і також багатонаціональна, а тому внутрішньо-федеративна) союзна республіка — РСФСР, що звичайно називається "Російська Федерація".

До речі, оця двоїстість російського розуміння Росії й СРСР дуже яскраво виявилася і в найновішій так званій "дискусії" в російській пресі на еміграції в зв'язку з українською реакцією на відкритого листа Солженіцина "Не досвід "роздору, а досвід єдності". Як і завжди досі, тут знову чути з російського боку ту саму стару мову про "сепаратизм", "расчленительство", "загрожену цілість Росії" тощо. А це, звичайно, ніяк не сприяє українсько-російському діалогу.

Та все ж таки поява останньої, найновішої "з-підсовєтської", більш демократичної російської еміграції внесла дещо інакше, хоч і не цілком нове, звучання в російську національно-політичну мову в спробах таки розпочати українсько-російський діалог. Цим інакшим у мові речників найновішої хвилі російської еміграції є готовість говорити і навіть домовлятися з українцями про їхнє "право на відокремлення" порядком визнання права української нації на "самовизначення". Щоправда, більшість представників цієї частини російської еміграції вважає справу реалізації цього права все ж таки справою "спірною", яку в Україні можна вирішити тільки шляхом спільного з російською стороною демократичного референдуму (чи за іншою термінологією — плебісциту). Однак серед меншості цієї частини російської еміграції є й така група росіян, які цю саму формулу "права на самовизначення" уточнюють до логічного висновку з неї про "право України на державну самостійність", не уточнюючи при цьому та взагалі оминаючи питання про шлях реалізації українцями цього права.

Звичайно, це найновіше зрушило з мертвої точки справу українсько-російського діалогу, і він таки почався — десь приблизно від 1977 р., після публікації в російському журналі "Континент" відомої "Заяви в українській справі" представників російських та інших східноєвропейських кіл, що пов'язані з цим журналом. І врешті, влітку 1980 року дійшло до зформулювання відомої тепер, взаємно-компромісної і тимчасово-"робочої" за своїм характером, так званої Вашингтонської "Російсько-української заяви", яку підписали представники від двох груп російської й української політичних еміграцій: від середовища журналу "Континент" і від Українського Демократичного Руху (УДР)...

Цю Заяву, якою завершено перший, початковий та в основному підготовчий етап серйозного російсько-українського діалогу, слід вважати лише за вступ до того дальшого поширення й поглиблення цього діалогу, що має довести до справжнього взаємного порозуміння в питаннях, які є вирішальними для характеру російсько-українських національно-політичних взаємин тепер і в ближчому майбутньому. Бо ці питання, все ж таки, і після вашінгтонської "Російсько-української заяви" покищо й далі залишаються до кінця чітко не з'ясованими.

Тут я маю на увазі, звичайно, передусім досить абстрактне формулювання питання про українську державну самостійність лише в площині російського "визнання *права*" українців на це та на боротьбу за це — без жодного ставлення питання про шлях конкретної реалізації цього права. Це зменшує реально-політичну вагу цього документу, хоч у порівнянні з попереднім, просто негативним російським наставленням до української боротьби за самостійність, цей документ, безперечно, є великим позитивним кроком уперед у розвитку російсько-українських взаємин на еміграції. Та головним критерієм у питанні про те, яку реально-політичну вартість має цей документ, очевидно, є те, в якому стосунку є його зміст до конкретної реальності національно-політичного життя українського й російського народів в СРСР — на тлі їхнього національно-політичного стосунку одного до одного в тих формах, у яких вони живуть у державно-політичній системі СРСР.

Як відомо, Україна у формі Української РСР формально-юридично має в Союзі РСР не тільки "право на державну самостійність", а й офіційно, в совєтській інтерпретації її конституційного статусу, вона вважається "суверенною державою", отже нібито "самостійною". Розгорніть спеціально присвячений слову "Українська РСР" 17-й том Української Радянської Енциклопедії видання 1965 р. і ви побачите, що там перший же рядок розділу під заголовком "Суспільний і державний лад" (стор. 174) починається дослівно таким реченням: "Українська РСР є суверенна національна загальнонародна соціалістична держава" (підкреслення моє — В. Г.). Не будемо тут зараз говорити про ту невідповідність формального стану речей до їхнього фактичного стану в СРСР взагалі, що є для всіх нас загальновідомим фактом. Але в даному разі для нас вистачить самої формальної сторони справи, бо вона все ж таки має під собою певне історично-політичне підґрунтя фактів, у світлі яких вона виглядає не просто порожньою формальністю без жодного значення.

Річ у тім, що Україна стала Українською РСР не наслідком якогось там дарування українцям російськими більшовиками "права на самовизначення аж до відокремлення", як це твердить фальшива совєтська історія. Українська РСР стала наслідком вимушеного національно-політичного компромісу з українцями більшовицької влади Совєтської Росії в процесі її перманентних

труднощів у затяжній трирічній війні з демократичною Українською Народною Республікою, у формі якої українці державно самовизначилися 1917 року, реалізуючи своє природне належне їм право на повноцінне національно-державне життя. І саме могутня стихійна сила відродженої в революції української нації змусила більшовиків надати своїй війні проти самостійної української держави вигляду нібито громадянської війни між двома формами української державності — Українською Народною і Українською Радянською республіками. При чому — війну проти УНР советська Росія почала тоді, коли державну самостійність України було визнано російським більшовицьким урядом, іменем якого Ленін навіть свій ультиматум Центральній Раді УНР, що був актом офіційного проголошення війни, починав дослівно так: "Совет Народних Комисарів (Советської Росії) визнає Українську Народну Республіку та її право на відокремлення від Росії... Жадання України щодо її прав і щодо незалежності українського народу Совет Народних Комисарів визнає без обмежень і безумовно" (цит. за кн. П. Христюка — *Замітки і матеріали до історії Української Революції 1917-1920 рр.*, т. 2, 1921, стор. 84-85).

У перебігу трирічної російсько-української війни більшовики три рази приходили з Росії в Україну й відходили з неї, і кожного разу, приходячи знову, вони все більше й більше мусили йти на національно-політичні поступки українцям і через це щоразу більше "українізували" свій первісно фіктивний "український" уряд і сам характер створеної ними в Харкові Української РСР. Врешті, в критичній міжнародній і внутрішній ситуації УНР, із лівосоціалістичних кіл, що діяли в демократичній системі УНР, створилася течія українських національних комуністів, які пішли на компроміс з російськими більшовиками, домігшись від них згоди на частково націонал-комуністичну концепцію Української Радянської республіки, як формально самостійної держави у військово-політичному союзі з Советською Росією. Як така держава, Українська РСР щойно наприкінці 1922 р. приступила разом з Російською та іншими окремими національними радянськими республіками до укладення союзного договору про створення Союзу РСР та конституційного його оформлення, що завершилося щойно 1924 р. І при цьому, під тиском українських, білоруських, кавказьких та інших національних комуністів, як свідчення добровільно-договірного характеру Союзу РСР та як головний атрибут обмеженої, але не втраченої суверенності союзних національних республік, у союзній конституції та в конституціях цих республік зазначено, що кожна з них має право на вихід із Союзу. І це право лишилося й досьогодні, вже в третій версії союзної і республіканських конституцій, саме як формальна заповідь нібито "реальної" суверенності союзних республік. Це право належить Україні, на цій підставі вона є членом ОН, і теоретично вона це право може використати.

(Закінчення на стор. 30-ій)

ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇ, НОТАТКИ

Юрій СОЛОВІЙ

ЕПІЗОД У НАРОДЖЕННІ НОВІТНЬОГО МИСТЕЦТВА

(Стаття третя: Сезан)

Музей новітнього мистецтва в Нью-Йорку влаштував нещодавно дві величезні виставки: 1. Cezanne: The late work (Сезан — Пізні твори), 7-го жовтня 1977 — 3-го січня 1978; 2. Pablo Picasso: A retrospective (Пабло Пікассо — Ретроспективна виставка), 16 травня — 30 вересня 1980.

Оба мистці займають першорядні місця в новітньому мистецтві, але помимо цього відгук у нашій пресі на ці дві "вимірами неповторні за нашого життя" культурні події (так їх оцінила американська фахова критика) був мізерний (якщо взагалі був).

У минулому наш журнал опублікував про новітнє мистецтво розділи з книжки в роботі Дзвінки Орловської і Юрія Соловія; у цьому числі пропонуємо читачам статтю Орловської про кубізм, якого одним із головних творців був П. Пікассо.

Частина матеріалу Соловія має персональний характер, але це й добре, бо допомагає читачеві краще зрозуміти критерії вартості і думання творців новітнього мистецтва.

Редакція

У Німеччині після Другої світової війни, перед приїздом до Америки, я займався виключно мистецьким цехом. Це був час інтенсивної праці. В безпредметному мистецтві я бачив стиль 20 ст. і з фанатичним запалом та вірою творив два-три безпредметні образи денно. З них, однак, дуже мало збереглося, бо по війні бракувало матеріалів, а тому доводилось постійно перемальовувати — замальовувати намальоване.

На той час мені йшлося про зображення-схоплення сил космосу або сил, нуртуючих у природі, прим., сил життя в пробудженому весною дереві. Це був один із динамічних етапів у моїй творчості. Мені часто ввижались і снилися образи, — мабуть, нормальна ситуація в нормальних творчих умовах, у яких мистець лише творчістю дишає-живе, — які вранці я зразу реалізував.

У сні відбулась і моя перша конфронтація з ідеями Сезана, які, до речі, до того часу мене не цікавили; з теперішньої перспективи часу бачу, що тоді я клонився радше у сторону містицизму Блавацької і Кандінського, хоч ядро та історія їх поглядів не були мені тоді відомі. В роки війни (другої світової), на які припали мої студії мистецтва, чорний ринок, облави, розстріли і вішання на вулицях були реальністю дня.

Доступ до музеїв, до книг, до субтельностей духового життя був утруднений. Мені приснилося, що я відвідав Мюнхенську академію мистецтв (там навчався мій колега-маляр Прокуда, якого на Україні схоплено до німецького концентраку), де всі малювали безпредметні картини. Під час оглядання цих праць мене запрошено висловити коментар. Несподівано для себе самого, і проти власних переконань, я говорив про потребу повернення до джерел, тобто, до Сезана (?).

Це був сон, а праці студентів цієї Академії були моїми візіями, що народились у сні. Цей сон мав вирішальне значення на дальший розвиток моєї творчої праці: я не приступив до реалізації моїх у сні посталих безпредметних композицій, натомість намалював мій "сезанівський образ" (ще в збірці автора).

Це був час зростаючої популярності Пікассо, кубізму й, очевидно, Сезана, що притупилась у теперішню пору: в другій половині нашого століття орієнтації і зацікавлення спрямувались великою мірою в іншу сторону, в сторону ідей, які нуртували в 20-их роках на Сході Європи (з вирішальною участю українських мистців). Безперечно твори Малевича, Татліна і Родченка, як теж революційні гасла Бурлюків, створили ґрунт для сучасного впливового мінімалізму і всіх подібних варіантів мистецтва.

Популярність виставки в Музеї новітнього мистецтва в Нью-Йорку "пізніх творів Сезана" пояснюють не так відродженням зацікавлення творчістю цього мистця, як радше голодом на великі в історичних масштабах виставки. Світова економічна криза особливо боляче помітна на відтинку мистецького пульсування, у наслідок чого також у Нью-Йорку, в одному з найрухливіших світових мистецьких центрів, від років не було виставки новітнього мистецтва формату виставки "Пізніх творів Сезана".

Обставини все так складаються, що мистцям (між ними, як знаємо, теж геніям) приходиться працювати в несприятливих умовах. Життєві відносини Сезана були нужденні: це частинно тому, що його темперамент був бурхливо-незрівноважений, — притаманність людей професії, — виповнений творчими сумнівами, які часто ведуть навіть до вибухів розпучки. Як його сучасникам-імпресіоністам, так тим більше Сезанові приходилось ковати багато гірких пілюль критичизму низького гатунку, з домішкою глумлення. Тому Сезан з недовірою сприймав пізніші вияви захоплення та сердечні компліменти. Роля піонера будь-якого напрямку та ідей у мистецтві трудна і не без полинного, але ми ніколи не дізнаємось, чи Сезан схвалив би те, що на його ґрунті зросло. Та не в цьому діло, бо як природні феномени по-різному формують і годують працю мистця, так твори попередників годують і стимулюють — поза будь-яким контролем — працю кадрів наступних поколінь.

Я вже згадав, що Сезан не був "моїм мистцем", до речі, я почувався збентеженим і розгубленим віч-на-віч з його спадщиною, не розуміючи в чому його геній, грандіозність і — а це найбільша заковика — "роля батька модерного мистецтва",

атрибути, які йому приписують критики та історики мистецтва. Та, зрештою, кожне покоління повинно перевіряти погляди і оцінку попередників, бо ж мистецькі вартості не є статичні, вони, радше, підлягають законові пульсування актуальними рефлексами в даному часі. Можливо, що після цієї студії мої погляди змодифікуються, хоч би заради фактові, що він був великою впливовою силою на ряд чільних мистців початку поточного сторіччя (Матісс, Пікассо, Брак, Леже...).

Його ранні романтичні образи, задумом банальні і технічно необтесані, є документами малого обдарування. Еротичні епізоди на цьому етапі його малярства ("Гвалт", "Оргія", "Модерна Олімпія", "Спокуси св. Антона") говорять про нестримний еротичний апетит автора і не маніфестують жадних малярських проблем, не заповідають більшого мистця.

З сучасної перспективи бачимо, що він мав завдатки стати експресіоністичним малярем, його мистецька доля одначе химерно заграла: з своїх недоліків Сезан робить програму, а муром опертя стає йому Пусен (1594-1665), бо після маловдачних спроб в імпресіонізмі, які припадають на післяеротичний етап, він обертає суть імпресіонізму і бажає надати йому "вигляду музейної солідності". Він годинами пересиджував у Люрді в той час, коли Моне, чільний член імпресіоністичного крила мистців, не мав чого доброго сказати про "музейних титанів", заїнтоновуючи клич, що сильніше пролунав кілька декад пізніше: "Спалити всі музеї!" Сезан не розумів, — оскільки він не був революціонером, а натомість був завзятим працівником (висліди його праці це висліди праці трудової людини) — що історична вага імпересіонізму (його музейне значення) саме в тому, що він (імпресіонізм) у свій час найрадикальніше виламався з музейно-академічних панівних норм.

Перед імпресіоністами мистці-реалісти (Courbet, Millet, Daumier, Manet) окремими творами шокували глядача, членів Академії і членів виставкових сальонів. Цей шок, одначе, не полягав у контрверсійному способі малювання: вони шокували тогочасну публіку "варварськими" темами (напр., "Каменярі" Курбе) та моделями з низької і сумнівної кляси (напр., "Олімпія" Мане). Реалісти шокують підбором сюжетів і їхнім трактуванням, зате імпресіоністам судилось започаткувати традицію шоків, що стали типовими супровідниками новітнього мистецтва. Цей час був вельми помітний для мистецтва поточного століття, бо там народились тенденції, які стимулюють ряд нових конфігурацій (ранніх і сучасних):

1. Пізня творчість Сезана, а особливо його міркування над геометризцією, різними і складними маневрами ведуть аж до творчостей Малевича, Мондріяна, Альберса і ряду їхніх сучасників, як теж цілої фаланги мистців після Другої світової війни;

2. творчість пізнього Моне є предтечею спонтанно-абстрактного мистецтва, як теж серіалізму, який оформився в програму в другій половині 20-го ст.;

3. Мунк і Ван-Гог намічають шлях імпресіонізму, а Гогенове малярство намічає проблему великих площ кольору, що — крізь творчість Матісса — веде до сучасного напрямку колір-площа (color-field painting).

Для Сезана імпресіонізм був важливим етапом: йому не судилося "блиснути" в імпресіонізмі, але увага на формальних аспектах малярства отверзила його з "романтично-еротичного підхмілля" і побудила в нього відчуття потреби формальної теоретичної платформи, без чого — інтелектуальної проблематики — Сезанова зоря могла безплідно загаснути. Сезан був інтелектуальною людиною. Він належав до мистців такої субстанції: 30% таланту і 70% працьовитості, — пропорція, яка, — як нас учили, — є запорукою успіхів у мистецтві.

Отже після еротично-романтично-експресіоністичних образів та імпресіоністичних спроб (повітряна легкість імпресіонізму, заложеного в основі на канві реалізму, з'являється доперва в майже абстрактному малярстві Сезана, де об'єкт втрачає свою матеріальну вартість, а фарба стає акварельно (теж в оліях) прозорою. Сезан малює ряд призматичних образів, які дали поштовх кубізму, напрямкові, що свого часу був найбільш форсуючим (теж Архипенко працював у цьому напрямку).

Після бурхливих ранніх сюжетів Сезанова тематика обмежується до об'єктів найближчого оточення: натюр-морт, пейзаж і людина (портрет) — картини, як на сьогоднішні пропорції, малої величини. Але до самої смерті його переслідує манія "музейних стандартів", де великий формат повинен відігравати першорядну роль. До таких мала належати серія "Купальниць". Один образ з цієї групи придбав Матісс, чільний представник "диких", який служив йому духовною опорою в хвилини творчих сумнівів і низької творчої кон'юнктури; кубістичні тенденції Сезана, які певний час полонили Брака та Пікассо, не заінтригували Матісса, зате він підглянув у Сезана анатомічно вільне трактування людських постатей, що стає для нього одною з підставових вихідних точок. Сезанів "Un Baigneur" з 1875-1877 рр. пояснює родовід ранніх праць Матісса і Пікассо з подібною тематикою (гола людина). Також форма обличчя і очей Сезанової "Молодої італійської дівчини" (в жовтій хустці) настільки повторені в ряді праць Пікассо, які припадають на другу половину першої декади 20-го ст.: "Портрет Гертруди Штайн" (1905), "Автопортрет" (1906), "Дві голі жінки" (1906), "Купальниця" (1907) і інші.

До Сезана кожний кусок полотна мусів бути замальований фарбою (пропустимо відомий "Портрет Вашингтона", в якому незамальоване полотно не мало нічого спільного з творчою платформою мистця); Сезан відкриває промовистість і сенс порожніх, нічим непокритих площ, що доперва для генерацій кількох останніх деkad стає естетичним і тактичним кредом. Саме теоретичні роздумування Сезана стали важливим історичним моментом.

Ні, Сезан все ж таки знаменитий мистець, але не завдяки ролі, яку йому приписують традиційні історики (мовляв, "він батько новітнього малярства"; новітнє мистецтво — страшенно розгалужене дерево, яке багатьма коріннями тягнуло соки енергії з багатьох ґрунтів: з орієнту, з Близького Сходу, з екзотичних культур і, очевидно, з надбань європейської культури), а завдяки глибині криниці, з якої вже так багато начерпалось.

Наш учитель мав рацію, коли він — заховаючи нас до праці — учив про пропорції складників, з яких складається геній — 30% таланту і 70% працьовитості. Вивчення Сезанової творчості і життя сповняє наше серце любов'ю і вдячністю до людини, яка, — відокремившись від суспільства, друзів і, частинно, навіть від дружини та сина (які не хотіли жити на провінції, де йому найкраще працювалось) — переживаючи внутрішнє і зовнішнє пекло, в зливу і спеку промощувала шлях нового бачення світу.

Пол Сезан умлів у полі біля станка, з чого виникли комплікації запалення легенів і смерть ще не зовсім старої (*1839-†1906), але працею виснаженої людини. (В жовтні ц.р. сповнилось 75 років від його смерті. — Ред.).

У СПРАВІ ДОПОМОГИ УКРАЇНЦЯМ У ПОЛЬЩІ

Українська спільнота на еміграції виявляє досить живе зацікавлення ситуацією у Польщі, що зовсім зрозуміле, зваживши потенційні наслідки польських подій для сусідньої України. Проте справі українців у Польщі присвячується тільки мінімум уваги.

Залишаючи на боці тим часом інші проблеми української меншості в Польщі (брак дійсно репрезентативних демократичних українських організацій, незалежної преси, достатньої кількості шкіл, заборона вернутись на прадідівські землі, з яких українців виселено силою в 1947 р., брак легалізації українських церков, затирання українських слідів у місцевих назвах і т. д.), хочемо звернути увагу української громади на елементарну людську справу: брак харчів, мила, зубної пасти, пральних порошків, сірників та інших предметів щоденного вжитку, відчутний українськими мешканцями Польщі нарівні з їхніми польськими співгромадянами.

Звертаємось до всіх українських організацій, особливо релігійних, допомогових, братських, кооперативних, професійних, жіночих, і до окремих українців із закликом зорганізувати кампанію товарових посилок українцям у Польщі.

Пачки можна висилати на адресу:

Ks. Romanyk, OSBM
Kosciol Wniebowzięcia NMP
ul. Miodowa 16, Warszawa, Poland

Працівники і співробітники
Українського Наукового Інституту Гарвардського
Університету

"ВОЛОДИМИР ВИННИЧЕНКО ТА ЙОГО ДОБА"

Володимир Винниченко хвилює українське суспільство, вражаючою величиною творчого генія від своїх перших літературних кроків: "...раптом виринуло щось таке дуже, рішуче, мускулисте і повне темпераменту, щось таке, що не лізе в кишеню за словом, а сипле його потоками, що не сіє кризь сито, а валить валом як саме життя, всуміш українське, московське, калічене й чисте як срібло, що не знає меж своїй обсервації і границь своїй пластичній творчості". (І. Франко).

В. Винниченко належить до неповторних творчих геніїв. Його не можна наслідувати, як не можна наслідувати Шекспіра, Гоголя, Золя та інших великих.

Національна визвольна революція в Україні поставила Винниченка на чільне місце. Контроверсія довкола його політичної діяльності — недосліджена, невияснена, часто безпідставна — вирікла і Винниченка — письменника серед української еміграції. Розгром національного відродження України 20-их років, поставив В. Винниченка та його твори поза закон у Радянському Союзі.

Проте, нація своїх геніїв не губить і культурні надбання людства не пропадають. В. Винниченко, притягнувши до себе увагу найкращих літераторів від самого початку, ніколи не сходив з поля їх зацікавлення. Коли одні падали жертвою сталінського терору, — другі наростали й шукали шляхів до нього через заборони й контроверсії. Сьогодні в Україні домагаються визнання й вивчення В. Винниченка, на еміграції при УВАН-і у США діє окрема Комісія для вивчення і публікації його спадщини. Винниченкознавство, фактично започатковане більш як пів століття тому в Україні, поволі відродилося закордоном. Тема "Володимир Винниченко" — це виклик для кожного літератора. Виклик нелегкий, але вартий зусиль багатьох умів.

Великим вкладом у винниченкознавство є книжка довголітнього дослідника спадщини письменника, визначного літературознавця й літературного критика проф. Григорія Костюка "ВОЛОДИМИР ВИННИЧЕНКО ТА ЙОГО ДОБА", видана вищезгаданою Комісією 1980 р. в Нью-Йорку. Книжка (нараховує 283 стор.) охоплює праці автора про В. Винниченка між роками 1951-1980. У підзаголовку автор окреслив ці праці як дослідження, критика, полеміка — і вони добре вкладаються у таку класифікацію. Тут зібрані його статті, які друкувалися у різних журналах, збірнику УВАН-у, як також статті та передмови до виданих на еміграції творів В. Винниченка з його ще недрукованої спадщини.

Нам не раз доводилося читати цікаві статті Г. Костюка про В. Винниченка, але відірвані одна від одної, вони не давали повної уяви про пророблену ним працю над спадщиною В. Винниченка,

як і не насвітлювали всієї великої вартости його вкладу в розроблення цієї важливої теми в нашому літературознавстві. Видання книжки Г. Костюка "ВОЛОДИМИР ВИННИЧЕНКО ТА ЙОГО ДОБА" — одна з найважливіших подій в українському літературному процесі.

Григорій Костюк — визначний винниченкознавець нашого часу. Його зацікавлення Винниченком сягає у молоді роки. Переміщений до Західної Європи, після II-ої світової війни Г. Костюк мав виняткове щастя особисто познайомитись з дружиною В. Винниченка, побувати й докладно оглянути місце, де жив письменник останній період свого життя, а головне — мав доступ до його архівів, записників та всієї недрукованої спадщини й листування. Будучи головою Комісії для вивчення і публікації спадщини Володимира Винниченка при УВАН-і у США, він ще більше заглибився у дослідження цієї спадщини письменника, яку щедро передала нам його дружина Р. Я. Винниченко. Писання Г. Костюка базовані на величезному фактажі із життя письменника, із його архівів та спогадів дружини, на безпосередніх джерелах того, що вже було написано про Винниченка видатними письменниками, критиками, літературознавцями як І. Франко, Леся Українка, С. Єфремов, І. Айзеншток, О. Білецький, К. Зеров, О. Гермайзе й багато інших, а також багатьма чужими критиками. Цитатами з цих джерел, він обґрунтовує свої твердження, посилює їх чи покликається на них, подає оцінку нашого письменника Західною Європою.

Дослідження Г. Костюка, зібрані у книжці "Володимир Винниченко та його доба" ("Володимир Винниченко та його останній роман", "Остання резиденція В. Винниченка" ("Закуток" та його історія), "Леся Українка та Володимир Винниченко", "Сергій Єфремов та Володимир Винниченко", "Володимир Винниченко — маляр", "Записники Володимира Винниченка", "Місія В. Винниченка в Москві і Харкові 1920 року") є фундаментом для винниченкознавства.

Наступні дослідники В. Винниченка поширюватимуть і поглиблюватимуть порушені автором теми, але без цих праць вже ніхто не обійдеться. Їх завжди будуть згадувати, на них будуть покликатися, до них будуть звертатися.

У найбільшій розміром праці "Володимир Винниченко та його останній роман", що займає 82 сторінки, сім розділів присвячено біографії письменника, бо як автор каже: "...досі нема не тільки солідного літературно-критичного огляду творчости В. Винниченка, але й більш-менш перевіреної й уточненої його біографії. Ті біографічні дані, що досі публікувалися повні плутанини, неясностей, вигадок. ...У нашому короткому нарисі ми не маємо змоги перевірити й устійнити всі розбіжності й неточності в біографії В. Винни-

ченка. Проте ми спробуємо подати схему життя письменника, опираючись тільки на безсумнівні чи вірогідні факти", стор. 29).

Отже, маємо вже біографічний нарис В. Винниченка, найближчий до правди, на котрий можна опертися при дальших дослідженнях.

Г. Костюк не обмежився хронологічним описом життя, діяльності й творчості письменника. Його нарис багатий коментарями, виясненнями, обґрунтованими наświetленнями доби та деяких кроків Винниченка — політичного діяча, має багато приміток, які можуть служити як бібліографія. Тут ми знаходимо, що й коли було написане письменником, його видання, переклади його творів на чужомовні мови та наświetлення причин зростання успіху, як і причин його спаду по обидві сторони кордону.

Образ Винниченка — письменника подано на тлі розвитку його творчості, а образ Винниченка — політичного діяча подано на тлі політичних ситуацій того часу та на тлі української національно-визвольної революції. Влучні заголовки розділів чітко окреслюють їхній зміст, тому, коли потрібно повернутися до якогось періоду життя письменника для довідки чи студій, це легко зробити.

Наświetлення, коментарі, висновки автора сприймаються з довірою, бо вони позбавлені будь-якої тенденційності: "Настала, без сумніву, пора, щоб Винниченкову спадщину вивчити й проаналізувати *"сіне іра ет студіо"*, вивчити об'єктивно — без упередження і гніву" (стор. 15) — каже Г. Костюк у статті "Деякі проблеми наукового вивчення В. Винниченка".

У цій же статті автор намічає чотири аспекти вивчення В. Винниченка: 1. аспект біографічний, 2. історико-літературний, 3. філософсько-етичний, 4. суспільно-політичний. Далі, стисло зупинившись на кожному аспекті, вказує на окремі важливі теми, які треба порушити й розробити. Чималим вантажем знання та доброю літературною інтуїцією Г. Костюк розуміє, що В. Винниченко належить не лише до української, але й до світової літератури і тільки на цій базі можна повноцінно розглянути його надбання з аспекту історико-літературного та філософсько-етичного.

Крім біографічного нариса у вищезгаданій праці, Г. Костюк дав ще гарний ліричний нарис "Остання резиденція В. Винниченка (*"Закуток"* та його історія)". Нарис базований на особистому відвіданні дому, садиби, землі у селі Мужен на півдні Франції, де В. Винниченко жив, працював, творив останніх майже 17 років. Свою оселю Винниченко назвав *"Закутком"* і так його називали місцеві французи.

Ця праця має історичну вартість, бо *"Закуток"*, на превеликий жаль, не став нашим культурним заповідником у Франції, а його автентичний вигляд і обладнання втрачено. Передбачаючи, що таке може статися, Г. Костюк словом змалював його образ так, як сприйняв зір, розум і почуття.

З фотографічною точністю автор описав кімнату за кімнатою з приділенням пильної уваги кабінетові й архівові. Історію набуття й перебування дому, тяжку працю в городі, вигляді всієї

садиби зображено пластично з живим відчуттям присутності письменника й цвітіння цілого лану жасміну. Сильно вражаючим відкриттям невідомої ніксту сторінки у творчому житті Винниченка є опис куреня та прецікава детальна розповідь як він там писав. Нарис про *"Закуток"* — це жива розповідь також і про життя письменника: про його боротьбу за матеріальну базу в дуже тяжких обставинах, про його думи, втому й напружену письменницьку працю, про його мрії й заходи в напрямку захисту України від нещастя, які він передбачав напередодні II-ої світової війни.

Нарис написано тепло, з пошаною до письменника, з любов'ю й святістю до його геніального таланту. І це почуття опромінює весь *"Закуток"*, лишаючи читачеві сильний образ, багато пізнання, вражень і роздумів.

В історії нашої літератури праця Г. Костюка *"Остання резиденція В. Винниченка"* займе тверде документальне місце, до якого завжди будуть звертатися майбутні дослідники.

До історико-літературного аспекту відносяться літературно-критичні статті *"Повість про людей буреломних років"* — це вступна стаття до повісті В. Винниченка *"На той бік"*, яка була видана 1972 р. в Нью-Йорку, *"Останній роман"* — цілий розділ вступної статті до роману *"Слово за тобою, Сталіне!"*, (виданий 1971 р.), статті *"Леся Українка та Володимир Винниченко"*, *"Сергій Єфремов та Володимир Винниченко"*, короткий огляд та оцінка записок письменника *"Записники Володимира Винниченка"*. Сюди можна зарахувати і полемічні статті *"Як ми критикуємо?"* і *"Так ми критикуємо!"*. Окреме місце займає стаття *"Володимир Винниченко — маляр"*. У ній автор прозора наświetлює працю Винниченка в ділянці образотворчого мистецтва, його серйозне зацікавлення ним, бажання поглибити своє знання в цьому напрямку самоосвітою та зупиняється на таких питаннях: коли почав малювати письменник і чому він почав малювати? Також наводить оцінки його праць, дані мистецтвознавцями. На підставі записок самого Винниченка, автор знаходить у нього потяг до малювання ще в молодості. Г. Костюк пильно студіював усе, пов'язане з цією сторінкою творчості письменника і знайшов корінь звідки виросло у майстра слова прагнення малювати. Сильне образне сприймання світу, яке виявило себе у його творах вражаючо насиченими кольоритними пейзажами, образами, портретами, вказувало на те, що Винниченко має в собі талант передати його не лише словом, а й фарбами. Після добре наведених ілюстрацій, автор робить висновок: *"Уже з цих кількох прикладів видно, яка в описах Винниченка складна гра кольорів і відтінків, як багато в них ритму фарб, перспективи і сонця. Все це проситься на полотно мистця-майлара. Тож нічого дивного нема в тому, що письменник з таким відчуттям кольорів, перспективи і сонця брався за пензель"*. (Стор. 177).

Г. Костюк цією працею ще глибше проник у сукупність мистецького таланту В. Винниченка, в його, либонь, безприкладне образне сприйняття всього, що торкає його зір і тонке мистецьке відчуття.

Літературно-критичні праці Григорія Костюка відзначаються широкою ерудицією, ґрунтовним простудіюванням твору і знанням теми як і доби, в якій відбуваються події, використанням величезного матеріалу, (переважно літературно-критичного), що відноситься до теми чи проблеми. Влучно дібрані й наведені цитати посилюють, поглиблюють, вияснюють його праці. Додатним у цьому ще є і те, що він рівнорядно цитує своїх і чужих критиків, а часом наводить їхні оцінки паралельно до своїх. Так у розділі "Останній роман" автор, поклавшись на оцінку французьким критиком твору В. Винниченка "Остання заповідь", говорить про твір "Слово за тобою, Сталіне!", немов продовжуючи його думки: "Те саме, якщо не з більшим наголосом, можна сказати й про "Слово за тобою, Сталіне!" Надзвичайно легка розповідь, гострий, завжди хвилюючий діалог, різьбленість образів дієвих осіб, показ їх не в статичній, а в русій, з різними, залежно від обставин і ситуацій, психологічними нюансами. Сюжет міцно пов'язаний гострими ситуаціями: драматичними..., трагічними..., комічними... та іншими. Всі ці конфліктні ситуації тримають читача в постійному напруженому стані зацікавлення" (стор. 79).

Крім вищесказаного, треба відзначити такі якості Григорія Костюка — літературного критика, що позначають його праці у книжці "Володимир Винниченко та його доба":

1) Правильна оцінка твору. Звернім увагу на його думку про твір "Слово за тобою, Сталіне!": "Читачів напевне зацікавить та лінія сюжету, що має показати, як в умовах тоталітарної більшовицької системи народжується, міцніє й доходить аж до найвищого центру диктатури — Політбюро партії — ідея колектократії, ідея миру без бомб і барикад. Але не в цьому, хоч і дуже важливому компоненті роману, головна вартість і сила його Головна вартість роману, на нашу думку, в його мистецькому зображенні радянської дійсності. Психологічно-правдива атмосфера загального страху. Диявольське ламання елементарної етики в стосунках між людьми, навіть найближчими, рідними. Донощицтво, як органічна властивість суспільного життя. Гостро антагоністичне становище, класове розмежування та національна нерівність між народами Радянського Союзу. Страшні народні злидні при одночасній постійній пропаганді щастя й добробуту. Загальний, зовнішньо-крикливий ентузіазм любови й відданості радянській владі при глибоко-захованій загальній ненависті до неї" (стор. 78).

2) Розгляд твору суттєвими тезами та яскраве наголошення найбільш характеристичних для письменника художніх засобів, як напр. у статті про повість "На той бік".

3) Дуже добре введення ілюстрацій з розгляданого твору письменника у відповідних, для розгорнення праці, місцях як природне попередження, або підтвердження висловлювання думок. Часом ілюстрації цупко входять у писання Г. Костюка як невід'ємна частина цілості. Ця якість найбільш виявлена у статті "Записники Володимира Винниченка", історична вартість якої дорівнює статті "Остання резиденція..." З тим одначе,

що записники В. Винниченка дають безліч тем для сучасних і майбутніх дослідників. Багато тем своєрідно вказує автор у своїй статті, яка є справжнім відкриттям Винниченкових скарбів.

4) Дотримування теми. Ця якість визначає ерудицію, солідність і відповідальність. Без зайвих екскурсів, без позерства й "високоумних" чужоземних висловів, Г. Костюк дотримується теми від початку до кінця. Його статті до кінця насичені змістом, дають багато знання, інформацій, довідок, ба навіть вказують джерела, до яких можна звертатися при опрацюванні відповідної теми, що стосується В. Винниченка.

Праця Г. Костюка про повість "На той бік" — вступна стаття до цієї повісті під заголовком "Повість про людей буреломних років" — належить до нашого найбільш високоякісного літературно-критичного надбання закордоном, а дослідження "Леся Українка та Володимир Винниченко" і "Сергій Єфремов та Володимир Винниченко" відкривають цікаву сторінку, на якій зустрілися шляхи наших великих літераторів.

Полемічні статті Г. Костюка, як і всі його праці, оперті на широку обізнаність з кожним питанням у даній полеміці, на чесному об'єктивному підході до справи та на незаперечних фактах, "Як ми критикуємо?" і "Так, ми критикуємо!" Г. Костюк веде полеміку з В. Давиденком, але він подає такий багатий матеріал про бурхливі літературні, а найбільше політичні хвилі докола В. Винниченка на еміграції й в Україні, що його перша стаття має чимале пізнавальне значення у першу чергу. З неї ми довідуємося про трактування В. Винниченка українською еміграцією ще в Німеччині таборового періоду, про рух в Україні в 60 роках у справі реабілітації Винниченка та урядову на це протидію, яку Г. Костюк окреслив у п'яти тезах.

"На ті елюборати, що з літературною критикою, а тим більше з наукою, не мають нічого спільного, першим відгукнувся В. Чапленко двома статтями: "Винниченко перед судом московського імперіалізму"... і "Чи був Винниченко декадентом?". ...В. Чапленко влучно підкреслив кричущу необ'єктивність київської критики, її кагебізьке, а не літературне джерело та вказав на ігнорування нею літературно-мистецьких вартостей Винниченкових творів" (стор. 230).

Далі йде сама полеміка з В. Давиденком — речева, удокументована, обґрунтована, переконлива. У ній автор відповідає по пунктах на статтю В. Давиденка "Контроверсійний Винниченко".

Головною метою статті "Як ми критикуємо?", як каже сам автор, було "...вказати на ті невідповідні форми критики, що їх застосував пан В. Давиденко в своїх статтях про Винниченка. Я звернув увагу на голу публіцистичність ("вульгарний соціологізм") Давиденкової аналізи мистецьких творів, на його неfortunну спробу оцінити й засудити твір, прочитавши менше половини і не знаючи цілої фабули його". Я зауважив був багато моментів поверховості, не уважності, просто кричущої плутанини імен дієвих осіб, імен

авторів, назв творів, нехтування джерелами, на довільне висмикування слів і потрібних йому шматків речення з контексту і без належних посилок та багато інших випадків порушення основних етично-фахових вимог літературної критики" (стор. 250).

У статті "Так, ми критикуємо!" Г. Костюк відповідає В. Давиденкові на кожен його закид, зроблений у статті "І знову Винниченко"...

Я хочу звернути особливу увагу на висловлене у цій статті правильне становище Григорія Костюка, з яким, на мою думку, погодиться кожен: "В. Давиденко сугерує читачам думку, ніби ті, що вивчають Винниченкову спадщину і позитивно та спокійно пишуть про неї, намагаються "реабілітувати його як політичного діяча". Це не відповідає правді насамперед тому, що Винниченко жодної реабілітації не потребує. Ні тут, на еміграції, ні там, у підрадянській Україні. Він був, є і залишиться назавжди в нашій історії таким, як він був, в усій своїй складній, суперечливій і активно-творчій індивідуальності. Без прикрашування і без очорнювання. Ті, що вивчають тепер спадщину Винниченка, не мають наміру ані реабілітувати, ані засуджувати його. Вони хочуть лише сіне іра ет студію — без гніву й упередження об'єктивно і джерельно вивчити факти і зрозуміти всю складність і суперечливість особи Винниченка та доби, в яку він діяв та яку творив: І тільки" (стор. 251).

У полемічних статтях Г. Костюка, крім знання справи, приємно вражає тактовність, культура вислову, стриманість, зрівноваженість, благородність, речева, обґрунтована відповідь чи закид опонентів.

Багато досі невідомого, цікавого, важливого, опертого на документах, датах, діях і прагненнях В. Винниченка — політичного діяча дав Григорій Костюк у статті "Місія В. Винниченка в Києві і Харкові 1920 року (Нові коментарі до питання: був чи не був В. Винниченко членом уряду Х. Раковського?)". Стаття заслуговує на велику увагу. Вона дає добрий ґрунт і відкриває широке поле для наукового дослідження цієї теми докторантам історичних та політичних наук. Її важливість полягає не лише в наведених незаперечних доказах та фактах, але й у коментарях, якими автор насвітлює, з якою метою В. Винниченко поїхав до Москви й Харкова в 1920 році та як воно все відбувалося. Тяжко сказати чи controverсія навколо цього питання, коли буде розв'язана, але ми мусимо дійти до історичної правди через дослідження цієї теми "без гніву й упередження, об'єктивно і джерельно вивчити факти". Таке завдання і поставив перед собою і перед нами автор.

Григорій Костюк довголітній голова Комісії для вивчення і публікації спадщини Володимира Винниченка. У зв'язку з цим, у його книжці "Володимир Винниченко та його доба" поміщені два вартісні листи: перший до нього від д-ра Михайла Мольнара — наукового співробітника Інституту світової літератури та мов Словацької Академії Наук (Братіслава). У цьому листі д-р М. Мольнар турбується "Якою ж буде доля руко-

Ігор КАЧУРОВСЬКИЙ

ДО ВІДКРИТТЯ НОВОЇ ПІНАКОТЕКИ В МЮНХЕНІ

Свого часу імператор Людвіг Четвертий Баварський із династії Віттельбахів, під час облоги замку Меерсбург над Боденським озером уперше в Європі застосував гармати. Але його далекі нащадки, фон Віттельсбахи, що були у 19 віці королями Баварії, думали вже не про гармати, а про те, як збагатити свою країну мистецькими скарбами. Зокрема будували вони музеї і замки. Геніальний архітект Лео фон Кленце (той самий, за чийми планами збудовано Ермітаж у Петербурзі) побудував за часів короля Людвіга Першого Стару Пінакотеку, яку відкрито 1836 року. Десять років пізніше, за того ж короля, архітект Август фон Фойт розпочав будову Нової Пінакотeki. Назви "Стара" й "Нова" походять не від того, що одна пінакотекa збудована раніше, а друга на кільканадцять років пізніше, а від того, що в першій зібрано малярські скарби стародавніх майстрів, а до Нової мали увійти твори малярів (почасти також і скульпторів), що були сучасниками Людвіга.

Отож до Старої Пінакотeki ввійшло малярство середньовічної Європи, майстри італійського Відродження, Відродження в Німеччині, голландці та флямандці, а також еспанці й французи 17-18 сторіч. Ми бачимо там твори Стефана Льохнера, Герарда Давіда, Міхаеля Пахера, обох

писної спадщини В. Винниченка?" Виявляючи свою добру обізнаність не лише з творчістю В. Винниченка, а з усім літературним процесом в Україні, він стверджує потребу видань творів В. Винниченка в Чехо-Словаччині. "І хоч би хто займався вивченням творчості В. Винниченка, кожен неодмінно натрапляє на питання долі його рукописної спадщини" (стор. 265). А далі: "Треба признатися, що ми й досі не спромоглися віддати Винниченкові належне".

Другий лист — це відповідь Г. Костюка докторові Михайлові Мольнарові. Автор подає стан архіву В. Винниченка, що зроблено Комісією та які її плани на майбутнє, хто з науковців працює і над якими темами, користуючись його архівами.

"Володимир Винниченко та його доба" — книжка великої вартості під кожним оглядом і в кожному аспекті. І надзвичайно гарно й цікаво написана. Добра літературна мова з багатою літературознавчою термінологією, легкий стиль з доброю будовою речень, щирість, переконливість, любов до творчої людини, тактовність і шанобливість у трактуванні літературів, своєрідний аристократизм у всьому способі писання, не лише наукове, але й хвилююче розроблення тем, коли мова йде про дослідження життя письменника чи аналізу його творів, врешті сама небуденна тематика та нові відкриття — все це робить книжку такою цікавою, що почавши її читати, не можна зупинитися до самого кінця, до останнього слова.

Кранахів, Альтдорфера, Гольбайна, Грюнвальда, Бройгеля, Франса Гальса, Рембрандта, Джотто, Фра Анджеліко, Фра Філіппі Ліппі і його сина Філіппіно, Сандро Ботічеллі, Рафаеля, Леонардо да Вінчі і найкращі збірки картин Альбрехта Дюрера, Рубенса та Мурільо..

Нова Пінакотека фактично включала мистецькі полотна і статуї, почавши від другої половини 18-го віку. Із тогочасних майстрів назву італійського скульптора Антоніо Канову, французьких малярів Жака Люї Давіда й Горація Верне. До речі, це той самий Верне, якого згадує у своєму "Журналі" Тарас Шевченко і якому присвятила поезію Ліна Костенко:

Жив колись художник Верне,
Він друзям своїм сказав:
— Прив'яжіть до щогли мене,
Коли буде на морі гроза...

Імена французьких мистців переважно відомі широким колам української інтелігенції, тож назву кількох славетних французів, з чийми творами відвідувач Нової Пінакотеки зустріне в її сальонах. Це романтики Жеріко й Делякруа, потім Камій Коро, Гюстав Курбе, далі імпресіоністи Едуар Мане, Клод Моне, Альфред Сіслей, Камій Пісарро, Пол Гоген, Поль Сезанн. Поруч — скульптор Огюст Роден, голландець Ван Гог, що його вважають попередником експерсіонізму, пуантиліст Поль Сіньяк...

Про декого з них ми маємо відгуки в українській ліриці. Плужник тужив за марною спробою Гогена втекти від цивілізації:

На широкому ведеться світі:
Пожадане щастя — ген-ген!
...Так прийшов на щасливі Тіті
Нешасливий Гоген...

Про Ван Гога писали Ліна Костенко та автор цих рядків. Ось перша строфа з поезії Ліни Костенко "Ван Гог":

Добрий ранок, моя самотність.
Холод холоду. Тиша тиш.
Циклопічною одноокістю
Небо дивиться на Париж.

З-поміж інших майстрів ненімецького походження — еспанець Франсіско Хосе Гойя і Люсьєнтес представлений трьома портретами та чотирма шкіцями ("Двобій", "Поранений", "Відьма", "Чернець"), які могли б бути мальовані на початку нашого, а не минулого сторіччя — такою мірою вони сучасні за своєю технікою. Віднедавна Нова Пінакотека збагатилася ще одним образом Гойї. Це невеличкий "Пікнік".

Творчість данського скульптора Торвальдсена репрезентує мармуровий Адоніс. Народжений у Швейцарії Фюсслі більшу частину життя прожив у Англії, його малярство стало невід'ємною частиною англійського романтизму. У Новій Пінакотеці бачимо його картину "Сатана і Смерть". З англійців є ще Гейнсборо, та, на превеликий жаль, немає нікого зі школи прерафаелістів...

Ну, а німці? Адже музей німецький, тож нема нічого дивного, що всі ті, кого я тут назвав і не

назвав, разом складають, може, десяту частину загальної кількості експонатів Нової Пінакотеки. Німецьке малярство минулого сторіччя — це величезний, глибокий, різноманітний, багатий на відкриття й несподіванки мистецький світ.

Ось романтики, народжені ще у 18 сторіччі, Йозеф Антон Кох та Каспар Давід Фрідріх з їхніми краєвидами; водоспадами, замками, скелями, де окремі деталі набувають значення символів. Ось монументальні полотна Кавльбаха — "Руйнування Єрусалиму", та Пільоті — інспірована трилогією Шіллера картина "Зені над тропом Валленштайна". Далі — іронічний Карл Шпіцвег із його симпатією до маленької людини. Ось Ансельм Фюєрбах — продовжувач малярських традицій італійського Відродження... (правда, найбільша збірка його полотен не в Мюнхені, а в музеї в Карлсруе).

Цілком своєрідний і суто німецький Моріц фон Швіндт із його прецизними мініатюрами. А неподаля, в окремій кімнаті перший німецький бунтар проти усталених традицій Ганс фон Маре. А ось портретисти: Йозеф Карл Штілер (йому належить славетний портрет Гете), Франц фон Ленбах, Вільгельм Ляйбль. Геніяльний Арнольд Беклін народився в Швейцарії, а жив то в Італії, то в Мюнхені, де він бідував (як і належить геніальному майстрові) і де в нього купили найкращі образи король Людвіг Перший (для Нової Пінакотеки) та граф Шахк для своєї галерії. У Новій Пінакотеці тепер виставлені зокрема його "Пан в очереті", "Морські розваги", один із варіантів "Вілли над морем".

Нерозривно пов'язаний із Мюнхеном надзвичайний архітект, скульптор і маляр, один із творців "югендштілью" Франц фон Штукк. У місті є окремий музей Штукка, але й Нова Пінакотека може похвалитися таким його шедевром, як "Гріх"...

Як же так, скажете ви, шановний читачу. Нову Пінакотеку заснував іще король Людвіг Перший у середині 19-го віку. Чому ж її відкрито щойно тепер? А тому, що була війна. І ось як змальовує повоєнний Мюнхен Юрій Клен:

Ще снить про дні якісь далекі
Дух мертвих малярів.
В румовищах Пінакотеки
День димно догорів.
Зіхають пусто кам'яниці,
Почавлені на хрящ.
Мов зуби, бита цегла й криця
Ім кришиться із пащ...

Але не знав Юрій Клен, що зруйновано лише будівлі, а мистецькі скарби переховано десь у гірських сховищах. Стару Пінакотеку відбудовано вже раніше. Для Нової довелося збудувати цілком новий модерний палац на старому місці...

**ЧИ ВИ вже вирівняли залеглу передплату?
Якщо ні — зробіть це негайно!**

ГЛИБОКЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МАРКСИЗМУ

Петро Балея. "Обезвласнене суспільство".
Стор. 686. Видання Українського Культурного
Осередку в Лос Анджелесі. 1981 р.

Цією студією марксизму як утопії в теорії і теорії в практиці Петро Балея записав себе в список найповажніших українських дослідників. Та й чи тільки українських? Небагато бо й чужинецької літератури на цю тему з таким детальним, документальним, а через те й об'єктивним та глибоким дослідженням джерел.

Коли я читав цю працю П. Балея ще в рукописах, моїм бажанням було побачити колись усе те видане в одній книжці, але не міг скрити свого песимізму щодо фінансово-видавничих можливостей в українській емігрантській дійсності. Та ось виявилось, що така можливість знайшлася, і українець, де б він не був, мусить бути гордий появою довгорічних студій Петра Балея в бездоганному оформленні.

Коли б така праця була доступна англomовній інтелігенції 20-30 років тому, то, правдоподібно, ми мали б сьогодні куди менше професорів-марксистів по університетах усього світу. Тому й останнє речення англійського резюме українська спільнота у вільному світі мусить взяти до серця (і до кишені) та якнайскорше видати цю працю в англійському перекладі. Тисячі бо статей у сотнях наших газет не можуть зробити й невеличкої частини того впливу на формування думки і розуміння суті марксизму, як ця одна книга Балея — і про марксизм у теорії, і в практиці. На таких дослідженнях якраз і будується світогляд поколінь.

У першій частині книжки автор дає термінологічні пояснення та зупиняється на основних моментах політичної філософії Маркса, пояснює головну різницю між Марксом, Енгельсом і Леніном та ін., та розглядає проблему легальності в марксизмі. У другій частині мова про т. зв. безкласове суспільство, диктатуру пролетаріату, про фальшиві різновидності марксизму на Заході та про людину і її ролі в суспільстві. У третій частині (вона найбільша розміром — понад 400 сторінок) розглядається питання філософії, ідеології та полемічних засобів марксизму, фермерські концепції Маркса і Леніна та політична тактика марксистів, як також різниця між Марксом, Енгельсом і Леніном та ін.; закінчується цей розділ питаннями етики в марксизмі.

Це тільки поверховий опис змісту цієї глибокої студії марксизму Петра Балея. Як слід проаналізувати зміст усього видання можуть тільки фахові історики й знавці політичних наук у професійних журналах, до чого й хочемо спонукати їх цим відгуком.

Але й кожному звичайному політичному емігрантові "Обезвласнене суспільство" може допомогти в процесі думання й пізнання суті марксизму. У всякому разі, навіть перечитавши та передумавши окремі частини книжки, читач доходить до виснов-

ку: якщо й є серед нас, українців, якась кількість переконаних марксистів різних забарвлень, то тільки тому, що вони не мали нагоди простудіювати якраз отаку працю, як ця Петра Балея.

Книжка видана на доброму папері, в твердій обкладинці з золотим відтиском та портретом автора. Технічне оформлення бездоганне, безліч джерел і приміток-пояснень, багата документація.

Книгу можна набути в книгарнях на всіх континентах, як також замовляти на адресу:

Rancho Caballo Co.
9838 Rancho Caballo Drive
Sunland, Calif. 91040, USA

Ціна в розпродажі 20 ам. дол. Загально практикована знижка для кольпортерів і книгарень.

Віктор ТОПЧІЙ

ВОСЬМИЙ ДЕНЬ

ГУТІРКА ЧЕТВЕРТА:

Про вічність і нескінченність: поза часом і простором

Що є час? Що є простір? Що є "порожнеча"? Безумовно, можна просто відповісти, що час є тривалість; простір є віддаль, відстань чи видовження; а порожнеча є "ніщо" в просторовому охопленні; та такі відповіді є лише початок цілої купи нових питань. Тривалість чого? Віддаль звідкіля й куди? Видовження чого? Що є ніщо і як воно може існувати в просторі (або й в часі!)? Можна уявити собі такі "академічні" питання й відповіді майже без кінця і краю, що не доводить до задовільняючих висновків. Шукати розв'язку дилеми значно краще з трохи іншого боку.

Що являє собою кожна мить майбутнього часу? Тобто, що значить "тривання" чи поступ сучасної хвили? Чи це не є грязь перетворення можливості в дійсність на стику чи переході між сучасним і майбутнім? Чи це тоді не є й суть нашого часу? — перетворення можливості у дійсність та разом з тим відхід дійсного до перебутого, тобто поступ творчого струменя, живчик космічного (чи метафізичного) творчого джерела?

Так само й з простором. Чи той неувялений ведучий край всесвітнього розгону в ніби порожній простір не є грань творчого поставання дійсності, де метафізично можлива, потенційна віддаль (чи то потенційальне додаткове розтягнення матеріальних сил природи — всесвіту) перетворюється на "конкретну" чи актуальну фізичну віддаль?

Отже метафізично ми тут маємо майже наочне, постійне й безпосереднє продовження творення світу, чи то пак, матеріальної дійсності в ньому. Закінченою частиною світотворення щодо нашого всесвіту є його метафізична основа — не матеріальна й просторово-часова сторона космосу.

а сама передумова постання матерії, часу й простору: закони й сили, що ведуть до цього постійного творчого постання чи "продовження" дійсності в часі й просторі. Остаточним початком нашого світу під цим кутом зору треба вважати саму першопричинну можливість існування усіх сил та законів дійсності. При цьому слід згадати, що незакінченою теж залишається й духовна сторона нашої дійсності, сфера буття й здійснення правди-справедливості.

Таким чином, і час і простір у нашому актуальному фізичному світі є кінечні: вони починаються в метафізичному існуванні передумов і сил творення й відтворення сучасної хвилі безпосередньої дійсності. Актуальний час та актуальний простір — "наш" час та простір — є обмежені з обох кінців, а не нескінченні. В нашому просторово-часовому світі не прикладається поняття конкретної нескінченності.

Так же само й поняття повної (абсолютної) порожнечі ніяк не прикладається там, де діють сили "природи", творчі сили дійсності; отже в цьому розумінні весь фізичний простір є заповнений від самого свого постання. Усі закони дійсності й сили природи ніяк не є ніщо! В позасвітньому, потенціальному "часі" і "просторі", тобто у тій вічності й нескінченності, що до них не прикладається конкретність ані часова, ані просторова, існує першопричинна можливість усього існування. Хіба джерело усього може вважатися за "ніщо"? Таким чином, абсолютна порожнеча не може існувати ані фізично, ані метафізично.

Отже, "наша" космічна система з певністю мала фізичний початок, матиме колись фізичний кінець, знаходиться в стані безперервного творення і відтворення, і немає в ній жодного місця для будьякого нігілізму. Натомість вічність і нескінченність є поняття, що можуть прикладатися лише поза межами понять конкретного часу й простору, і торкаються лише остаточного метафізичного джерела світотворення.

Ось вона і є — метафізика. Спроба пізнання суті дійсності, глибшого змісту буття, не лише поза межами фізики, але й деякою мірою поза межами замкнутої системи нашого світу, нашого земного буття. Метафізичні міркування дають нам змогу розплутати деякі віковічні парадокси-антимонії науки й філософії, й одночасно вказують на можливість існування й інших замкнутих в собі законно-силових систем, інших світів, цілком відмінних від нашого, нам недосяжних і неуявлених — оскільки й наше мислення цілком підлягає законам замкнутим у системі світу нашого, а не якогось іншого; в системі можливо й дотичний, але ніяк не притичний до інших світових систем.

Проте маємо тут і метафізичний ніби парадокс: питання метафізики сягають "трансцендентної" тематики — ширшої та глибшої і без того широких (хоч і не аж таких собі глибоких) "земних" понять. Метафізика сягає дещо поза замкнуту систему нашого земного існування.

Батьку Тарасе Григоровичу, а чи прощається

мені мій трансцендентний ніби гріх? Тож здається, і я вже "заліз на небо", як той "куций німець узлуватий" (Кант? Гегель?), або як Джек у тій західній казочці про його високу квасоллю чи горох! В оправдання собі скажу лише таке: може в нашому городі теє донебесне бадилля не цілком горохове... Та й ходили ми всі змалку (й досі) до доброї школи; — ніхто, кажуть, так не навчить, як біда навчить. Мабуть, воно й на небо лазити не шкодить, як на батьківської хати стріху, коли латати треба...

Іншим разом коротенько розглянемо філософію науки — суть усіх наших наукових стремлень та досягнень, їхні можливості й остаточні обмеження. Для кращого порозуміння торкнемося злегка теж і епістемології, границь нашого мислення. Та й майнемо тоді в чисте поле, на герць погуляти! Бо філософія є та ж сама література — як степ відкрита та широка.

Топчівському "Осьмому дні" збережено пунктуацію автора. — Ред.

З НАУКИ І ТЕХНІКИ

Олена НЕСІНА

МАТЕРІЯ ТА АНТИМАТЕРІЯ

Що таке антиматерія? Чому існує "щось", а не "ніщо"? Чому всесвіт збудований з матерії, а не з матерії і антиматерії? Чому виник гігантський вибух, який створив всесвіт?

Над розв'язкою цих питань працюють наймудріші люди нашої планети, але розв'язати їх, покищо, не вдалось.

Однак, на протязі останніх кількох років таємничий світ елементарних частинок подав деякі важливі інформації для ліпшого зрозуміння всесвіту.

У статті "Matter vs. Antimatter" ("Science", за вересень 1981) д-р Джеймс Трефіл, професор Вірджинського університету розповідає про експериментальні та теоретичні праці в цій ділянці.

Вчений пише, що першу "крихту" антиматерії було відкрито в лабораторії, 2-го серпня 1932 року, молодим вченим Каліфорнійського інституту технології, Карлом Андерзоном.

Ця "крихта" є елементарною частинкою, яка має масу електрона, але заряджена позитивною електрикою, а не негативною. Цю частинку Трефіл назвав позитроном (електрон має негативний заряд).

За це відкриття Андерзон дістав Нобелівську нагороду в 1936 році.

Пізніші досліді показали, що позитрон поводитьсь так, як поводитьсь б електрон, якби був позитивним за винятком однієї особливості: Коли позитрон зустрічається з електроном, виникає мікроскопічна експлозія, в наслідок якої обидві частинки зникають, а вся їхня енергія перетворюється на рентгенові проміння.

Щоб легше було зрозуміти це явище, яке ще

називають анігіляцією, варто розглянути такий приклад: Коли на рівному місці викопати яму, то купа землі і яма відповідатимуть матерії і антиматерії. Коли ж засипати яму землею і знову утвориться рівне місце, то це подібне анігіляції, тобто, знищенню електрона і позитрона.

Однаке, пише доктор Трефіл, наш всесвіт, як здається, збудований виключно з матерії і ніяких дірок, тобто, антиматерії ніде не помічається за виключенням спеціальних лябораторій, у яких фізики, вживаючи складні прискорювачі, продукують пари частинок-античастинок. Ці прискорювачі також показують, що закони природи майже симетричні щодо частинок і античастинок, тобто, якщо обсервувати якийсь процес з частинками, а потім той самий процес з античастинками, результати будуть ті самі. Наприклад, випромінюване світло від атома водню (один протон і один електрон) не можна відрізнити від світла, випромінюваного антиводневим атомом (один антипротон і один позитрон).

Виникає питання: якщо ту саму кількість матерії і антиматерії легко продукувати в мікроскопічних розмірах, чому тоді всесвіт збудований виключно з матерії? Де поділась антиматерія?

На ці питання можна дати просту відповідь: Під час гігантського вибуху (Big Bang), який започаткував всесвіт, було створено більше матерії, ніж антиматерії.

Однаке логіка вчених — фізиків не сприймає цієї відповіді і слідує в такому напрямку: Починаючи з відомих законів фізики і припускаючи, що під час гігантського вибуху постало однакове число частинок і античастинок, чи можна пояснити, чому матерія переважає в близьких до нас просторах космосу?

В 1950-их і 1960-их роках більшість теорій схилились до того, що всесвіт цілому мав однакове число частинок і античастинок, але якийсь таємничий процес відділив космічні острови матерії від антиматерії.

Чому ж тоді галактики з матерії не знищують галактик з антиматерією?

Деякі фізики твердять, що такі галактики зустрідаються, але анігілюються тільки частинно, утворюючи при цьому потужні "вітри" радіації між поверхнями зіткнення матерії з антиматерією. Ці "вітри" розганяють залишки галактик від межі анігіляції і в такий спосіб галактики виживають.

Ця сегрегаційна теорія виявилась без ґрунту, бо астрономи почали шукати в космосі потужні радіації — "вітри" і не знайшли. Висновок: їх просто не має. Отож треба пояснити не тільки відсутність антиматерії біля Землі, але й те, чому антиматерія не виникла під час народження Всесвіту. Розв'язки треба шукати у фізиці елементарних частинок, бо тільки вони тоді існували.

Існують основні чотири сили, які керують поведінкою елементарних частинок. Фізики розвинули теорії про кожну силу окремо.

Однаке в 1979 р. три науковці дістали Нобелівську нагороду за те, що показали, що дві з цих сил це лиш різні вияви однієї і тієї ж сили.

Ця уніфікація підтвердилась експериментальними дослідженнями. Вчені працюють тепер над тим,

щоб виробити одну теорію для пояснення природи всіх сил (Unified Field Theory).

Такої теорії ще немає, але є багато гіпотез, які можна перевірити. Одна з них є та, що протон, основна частина атомового ядра, яку вважають стабільною частинкою, розпадається подібно до інших радіоактивних елементів. Ця гіпотеза також допускає інші реакції, які існують тільки при дуже високих температурах характерних при початках Всесвіту, реакції які, можливо, можна здобути під час експериментальної обсервації розпаду протона.

Якщо ця велика уніфікаційна схема виявиться правдивою, тоді фізики зможуть сприйняти деякі інші гіпотетичні реакції, яких, можливо, ніколи не можна буде перевірити на експериментах.

Одна з таких теорій розглядає поведінку гіпотетичної частинки Х, яка, можливо, утворилась в момент утворення всесвіту. Ця частинка Х існувала тільки в перший момент. Вона розпалася, можливо, асиметрично (більше протонів, ніж антипротонів) і хоч, можливо Х частинок і Х античастинок було рівне число, результат асиметричного розпаду був такий, що Всесвіт дістав більше матерії, ніж антиматерії.

За кілька років наука знатиме чи протон дійсно розпадається. Якщо розпадається і уніфікаційну теорію сприймуть, то все ще залишиться таємницею, чому стався Великий Вибух, який породив Всесвіт.

Доктор Франк Вілчек, вчений Каліфорнійського університету вважає, що вживаючи ці теорії, можливо, можна буде також обчислити кількість енергії в стані "нічого", тобто, порожнечі, де абсолютно немає ніякої матерії, ані енергії, пов'язаної з "чимсь", тобто, з всесвітом, з матерією. Якщо обчислення покажуть, що енергії менше в стані "чогось", ніж в стані "нічого", тоді ми будемо знати, що порожнеча (вакуум) може продукувати матерію, аналогічно з каменем, який котиться вниз згори, бо відомо, що природні системи рухаються в напрямку найнижчого енергетичного рівня.

Вілчек каже: "Відповідь на дуже старе питання, чому існує "щось", а не "ніщо", може бути та, що "ніщо" є нестійким. Це є щось, над чим треба подумати".

Ще можна набути книжку

ПЕТРА ВОЛИНЯКА

ПОГОВОРИМО ВІДВЕРТО

на доброму папері, 25 фот,
у твердій оправі.

Ціна книги 12.75 дол., включно
з пересилкою.

Книга має 680 сторінок,

Поштові перекази або чеки
виписувати на "НОВІ ДНІ".

СТРАЙКАРІ

МОНОЛОГ

Ну?!... Хто з нас сподівався, що зустрінемося не на Хрещатику, а на Бродвейському пішоході! Не впізнали? Я ж той самий Фіма Фукс, що жив у Флігелі, а батько на вулиці керасіном торгував. Я ще вам з рогатки шибку в дверях балькона розполовинив. Пригадуєте? Балькона вашого вже давно нема — обвалився. Гепнув так, що з Москвича директора Гастронома зробився пляцек. Ну, ще Моті Рабіновичу осколком лізу ногу перебило. Так що вашого балькона нема, і вулиці теж. Вона тепер називається Ватутіна. А хто такий Ватутін? Чорт його знає. Говорять — герой. А знаєте, скільки там героїв? Кожна десята свинарка — герой, доярка — герой, тракторист, сталевар, шахтар — усі герої, бо ж пляни перевиконують, а в крамницях, як у тій пісні співається: "віють вітри, віють буйні"... Хвилиночку, не перебивайте.

Я думаю, коли люди можуть жити в такій нужді, то всі вони герої. Парадокс? Є і винятки. Я з Рабіновичем не хотіли бути героями і зажадали випустити нас до Ізраїля. Мені сказали "да", а Моті — "нет". Він працював директором їдальні Воєнторгу і знає якісь там секрети. Ну, що ви на це скажете? У паршивій котлеті знайшли воєнний секрет. Але Мотя не є халамандрик, він "умніца", бо мав Ладу і апартамент-люкс.

Знаєте, яку диверсію він відколов? Він розшукав польське подружжя, яке збиралось виїздити до Польщі, і за певну платню, зробив мудрий гешефт: Стасік розлучився із своєю Зосею, а Мотя із своєю Кларою. Тоді Стасік одружився із Кларою, а Мотя із Зосею. Всі стали напівпольськими і разом виїхали до Польщі. А там вони знову помінялися своїми дружинами. Тепер Мотя живе у Варшаві. Що він там робить? Може торгує, а може й страйкує.

Питаєте, чому я лишив Київ? Гмм... Лишив через трухляву печерицю Софію Власовну. Хто ж вона, ця стара задрипанка? Софією Власовною кияни називають її Сов. Власть. Мудро, а!?

Коли я одержав право покинути назавжди Софію Власовну, розпродав "отеченское" драньтя і накупив старовинної порцеляни та декілька древніх ікон. Так мені радили ті, що побували на Заході. Дбайливо все впакував і щасливо проїшов контролю.

Хвилиночку, не перебивайте. Коли літак приземлився на Віденському летовиську, я з радістю вигукнув: "Слава Ізраїлеві, — ми летимо в Америку!" Але це було потім. Треба було, ще кілька місяців жувати італійські макарони, поки одержав право ходити по бродвейських пішоходах.

Нам говорили, що в Америці долари валяються по всіх смітниках. Бери шухлю і пакуй в мішок. Воно так, і не так. Але я в те сміття повірив. Мені допомогли купити старий трок, привели до шапи, що виробляє консерви й наказали: "Містер Фіма (так і сказали — містер), ти мушиш кожного дня вивозити сміття!" Підписав я контракт на 25 тисяч валового доходу на рік... Не перебивайте, це ще не все. Через рік я купив другий трок, найняв драйвера і підписав такий самий контракт у другій шапі. Мій дохід подвоївся з гаком. Тепер і дурень зрозуміє, що таке сміття.

Все йшло по пляну: купив дім, дружина веде канцелярію, сини (12 і 10 років) ходять до школи, і вже так шварготять по-англійському, що не втямиш, хто вони і звідки. Одне ясно, що до єврейської синагоги їх мотузком не затягнеш. Але не в тім річ...

Річ у тім, що вони цілком американізувалися. Якось Джім (це старший), заявив: "Лончу в школу брати не будемо. Давай нам кожного дня по три кводри!" А я у відповідь: "Ось візьму пояса, і по м'якому місці дам по долару". А він: "Попробуй, я подзвоню в поліцію..." Такий паршивець і вже знає, куди дзвонити. Як це вам подобається А ранком сюрприз: "Ми до школи не йдемо — страйкуємо!"

Прийшлося відступити. Але через кілька тижнів оголосили другий страйк. "Ми, — заявив менший, Фред — хочемо мати окремі спальні й кольорові телевізії". А в Києві ви мали окремі спальні? Спали ж валетом на одній розкладущій біля відра з помиями. Через тиждень повертаємось назад до Києва". А Джім: "Можеш їхати, а нам і тут добре". "Якже ж ви житимете? Підемо на велфер". Чули? Такі шмаркачі вже знають ходи й виходи. Прийшлося поміняти дім на три спальні. Думаєте, що на цьому їх страйк скінчився? Вже висунули нову вимогу: "купи нове авто, бо на старій тарадайці нам соромно їхати! Не купиш, оголосимо страйк!"

Отакі шкети псують радість в житті. Батько сміття возить, а діти страйкують. Як це вам подобається, га?...

Забув вам сказати про свою порцеляну. Аж через рік я одержав свій вантаж. Вага була точна — 527 фунтів... черепків. Це все, що зробила для нас Софія Власовна.

Питаєте, як говорять? Українці сяк і так. У дома — по-українському, на роботі — по-московському. Ну, а ми? Своєї мови не знаємо, преси не маємо. Отож, тільки по-московському рубаємо. Янкель став Яковом, Гершко — Григорієм, Борух — Борисом. Словом — соціалізм, хоч на стіну лізь.

Шкода, що я не маю часу. Приходьте в суботу (ось вам моя візитівка), і я вам розповім, як ми роздовбали Дніпро і створили смердюче "море" — Київське горе.

Пока, як кажуть кияни, будьте мені здорові та не кашляйте!...

Ол. ЗОЗУЛЯ

ВОНО ТЯГНУЛОСЯ МАЙЖЕ 3 РОКИ

МИ НЕ МОЖЕМО ЙОГО ТЯГНУТИ ДАЛЬШЕ

Вам не потрібно нагадувати, що майже все коштує набагато більше тепер, ніж коштувало 3 роки тому назад — час останнього збільшення ціни на поштові послуги.

Але чи ви можете уявити собі, на скільки зросли оперативні кошти для поштової системи, яка обслуговує другу найбільшу країну в світі?

Кошти оперування і виконання нашої величезної транспортної сітки, кошти істотного устаткування і кошти нашої робочої сили в основному зросли всі.

Незважаючи на наші найбільші намагання, з'єднаний ефект цих збільшених оперативних коштів привели пошту Канади до пункту, де немає вже фінансових ресурсів, потрібних для того, щоб іти важливими кроками, щоб покращити обслуговування.

Деякі кроки, які ми хочемо здійснити, такі: **вести більш широкий контроль якості**, домагаючись більш стійкої поштової послуги в межах Канади.

Забезпечити новий процес-монітор, котрий підвищить надійну обслуговування.

Збільшити доставку листів всередині багатьох спільнот, щоб забезпечити більш удосконалену обслуговування.

Збільшити придатність спеціальної поштової обслуговування, такої як термінова пошта, спеціальна доставка і електронічна пошта.

Здійснити позитивну дію

Як тільки Канадська пошта стане публічною корпорацією, вона буде мати нагоду вільно оперувати як більш відповідний і ефективний бізнес, і з часом

перестане бути субсидіюючою рукою уряду з його впливаючим тягарем для податковців.

Але жодний бізнес не може бути здоровим і ефективним, якщо він не визнає і не прийме економічну дійсність в котрих він мусить функціонувати.

А теперішня реальність є та, що існуючі поштові оплати не відображають коштів, які втягнули б канадську поштову обслуговування в такий стан, який би повинен бути.

З цієї причини Канадська Пошта плянує здійснення нових поштових оплат на початку наступного року.

Деякі з цих запланованих коштів ви можете побачити в наступній таблиці:

Лист 1-ої класи в Канаді 0.30 кг —	\$0.30
Лист 1-ої класи до Америки 0.30 кг —	\$0.35
Пакунік в тому самому місті 1 кг —	\$1.10
Пакунік 1-ої класи Монреал-Ванкувер 1 кг —	\$3.35
Спеціальна доставка 1 долар плюс значок 1-ої класи	

Канадська пошта має державну відповідальність забезпечити найбільш надійну і удосконалену поштову обслуговування. Здійснення цих нових оплат необхідні, якщо податкові оплати будуть більш зрівняні з оперативними видатками... потрібних, щоб полегшити тягар дефіциту для податковців. І найбільш важливим з усього — потрібно дозволити канадській пошті стати завдяки кращій обслузі одною з кращих поштових систем у світі.

Канадська Пошта укладеними справами йде чесно вперед

Canada

І ЯК ЇХ НЕ ЛЮБИТИ?

Кажуть, що наші предки на Січі обходилися без жінок. Хоч трудно в те вірити, але мабуть воно так і було, бо були запорожці славними лицарями й у всяку хвилину ставали до бою з чисельно переважаючими ворогами та перемагали їх, що в жіночій компанії було б немислиме.

Але нам — нащадкам прадідів великих — не до ворогів наших, бо всі наші зусилля поглинають міжусобиці, або сонливість.

Не варто будити сплячих, бо й без них клопотів у нас досить. Не встигнуть два познайомитись, як між ними виринають політичні, релігійні, або провінційальні чвари і найсильнішими аргументами для визначення рації служать їхні демократичні п'ястукі.

Не всі ми усвідомлюємо, що світ ще й досі тримається завдяки кращій половині роду людського — милим жінкам.

Жінки, за рідкісними винятками, на фізичну силу не покладаються і потреби на те не мають, бо посідають куди сильнішу зброю, яка майже всюди перемагає. Візьміть, наприклад, відомий на весь світ випадок з Валентином Морозом та молоденькою сумівкою.

За це я люблю жінок до безтями. І хоч за ту палку любов мене прозвали німфоманієм — я не ображаюся. У всякому разі, це краще ніж бути тупим фанатиком пофальшованих гасел.

До такого поділу на протилежні полюси — чоловічий і жіночий — очевидно великою мірою спричинилося чуже оточення.

В Австралії, наприклад, ще з колоніальних часів існує прірва між чоловіками й жінками, яка в останньому десятилітті переросла у статеву війну. Мужчини тут поступово звиродніли до такої міри, що на них і потреби немає. Жінки перебирають на себе державне кермо й оборону країни, а чоловіки перуть пелюшки або утікають до інших чоловіків і навіть вінчаються один з одним. Деякі політичні діячі, намагаючись утриматись у проводі, мусили демонструвати в телевізії свої здібності до прання й куховарства (Гайден, Пікок та інші). Політична нетерпимість та захланність паралізує країну страйками, рознуданими демонстраціями й садизмом — усе те завдячується "сильній статі".

Ось пара прикладів з власного досліду: чоловічий садизм і жіноча толерантність: Якось прозівав я автобус і, щоб не спізнитись на працю, був змушений проситись, щоб мене хтось підвіз. Мене підібрав один молодий череватий австралієць. Умонтоване в авті радіо якраз розповідало про американську військову базу в Австралії.

— Що ти думаєш про американський імперіалізм? — запитав мене череватий пролетар.

Відповідаю, що такого я не знаю, що єдиний у світі імперіалізм сьогодні є московський.

Череватий, зуживши всі так звані four-letter-

words¹⁾, відчинив мої дверцята і, не притишуючи швидкості, виштурхнув мене з авта.

Іншим разом мене підвозила жінка. Будучи певним, що вона мене з авта не викине, я з цікавості запитав:

— Що ви думаєте про американські військові бази в Австралії?

— Війна мене не цікавить. Політика — теж, — відповіла добродійка. — Але проти американців я нічого не маю. Наші мужчини, як не сидять у барах, то годинами оглядають порнографічні журнали з фотографіями голих жінок та чоловіків, а на живих жінок не звертають уваги. Американці інакші.

— А як вам подобаються українці? — питаю.

— Жодного з них я ще близько не пізнала.

— There is a first time for everything²⁾ — посміхаючись ужив я популярний англійський вираз та, підморгнувши, додав: — Я українець — перший до ваших послуг.

Не подумайте, що вона мене відразу загребла в обійми! Такого зі мною ще не траплялося, бо я не багатий і не вродливий та й атлетичною будовою похвалитись не можу. Але ми відверто розмовляли на всілякі теми, і хоч рідко доходили до згоди — розійшлися приятелями.

Українські жінки нічим не поступаються австралійкам. Навпаки — їхній чар обертає й найреволюційнішого борця у смиренне телятко чи навпаки, якби лиш жінки того хотіли. Ось хоч би моя близька землячка Тамара Андріївна. Чоловік у неї на шнурочку ходить, газет не читає, в політику не бавиться і без жіночого дозволу рота ніде не відкрис. У них ідеальна родинна гармонія і тому я люблю їх провідувати та принагідно похвалитись своїми літературними осягами, а далі пробую їх намовити, щоб передплатили журнал чи газету.

І хоч усі мої місії кінчалися неуспіхом, зате пані Тамара ніколи не випустила мене з хати, не напоївши доморобним вишневим лікером та не нагодувавши смачним борщем і варениками. Замість того, щоб мене ганьбити, або й з хати випросити, як це роблять чоловіки при згадці про передплату, вона розхвалює мене на всі лади.

— У вас такі чудові здібності, — каже пані Тамара, заглядаючи мені в вічі, підступивши впритул. Чи то від лікеру, чи від похвали, а може від того, що я відчув її тепло і биття серця — я п'янію...

— У вас такі здібності, — знову й знову повторює мила Тамара Андріївна, — ви так гарно описуєте любовні пригоди! За це вас на руках варто носити. Але чого ви в політику влазите? Нашо вона вам здалася. Що ми тут в Австралії вибором? Нехай боряться ті, що вдома.

Поклала мене на лопатки Тамара Андріївна — нема як далі пручатися. Мусів визнати їй рацію та заприсягтися, що від нині й до гробової дошки буду писати тільки "про Парашу — ра-

¹⁾ Нецензурні слова, що в англійській мові складаються з чотирьох літер.

²⁾ На все буває перший раз.

дость нашу". Бо нащо мені Чорноволи, Руденки, Світличні? Чи ж не краще смакувати доморобну вишнівку, вареники і... відчувати удари жіночого серця?

І який же цей світ чудовий! Зокрема, які гарні та милі жінки в ньому! Ну хіба ж можна їх не любити?

Ф. МИКОЛАЄНКО

ГУМОРЕСКИ ОСТАПА ВИШНІ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Щойно вийшла з друку в Австралії, у в-ві Байда Букс збірка найкращих гуморесок Остапа Вишні (Павла Губенка) у перекладі Юрка Ткача. Остап Вишня в 20-х роках був найвидатнішим гумористом в Україні. Загальний тираж його видань ще тоді досяг двох мільйонів примірників. У своїх гуморесках він сміливо висміював примітивізм, бюрократизм, різні зловживання, русотяпство та інші недоліки, чим і здобув собі такої слави. У 1933 році його було заарештовано й вислано на 10 років на північ Росії, домігшись різними катіваннями, що він підписав зізнання, нібито належав до підпільної військової організації. А пізніше заарештували і його дружину артистку Варю Маслюченко і разом з 8-літньою донечкою вислали до Архангельська. Лише на початку 1943-го року, під впливом великих радянських невдач на фронтах, його та багатьох інших українських письменників-засланців було звільнено й повернуто до життя.

Перекладач додав до цього видання коротку біографічну силуетку автора гуморесок. Книжка має 181 стор. В Канаді ціна 7.50 дол.

ДО 100-РІЧЧЯ К. А. РУБЧАКОВОЇ

За рішенням ЮНЕСКО цього року серед інших пам'ятних дат відзначається сторіччя з дня народження української драматичної артистки та співачки К. А. Рубчакової (1881-1919).

Сценічну діяльність вона почала 1896 року у Львівському театрі товариства "Руська бесіда". Розкривала тяжку і тривожну долю своїх щедрих серцем героїнь, кликала до краси людських взаємин.

Коли Катерина Рубчакова виходила на кін, глядачі наче загипнотизовані, ловили кожен її подих, жест, слово, жили життям її персонажів, закохувалися в них. А ролей вона зіграла понад сто. І в кожній була іншою. І в кожній виявляла багатство граней обдаровання: щирість, палкий темперамент, глибоке проникнення у таємниці людської душі, якій життєві бурі несли горе, образ, біль. І коли її героїня плакала, глядачі розуміли: артистка розкриває перед ними своє скривавлене серце... І вражала розмаїттям мовних інтонацій, майстерністю монологів, задушевністю співу. Ці риси таланту ріднили Рубчакову з великою Заньковецькою.

Репертуар артистки охоплював усю українську драматургію, твори російської, польської, чеської, хорватської, німецької і інших закордонних літератур. Багатьом образам вона перша дала життя на західноукраїнській сцені.

Рубчакова в ролі Гальки з сфери С. Монюшка

Творче спілкування з К. Рубчаковою — партнерство на сцені, розмова про театр — посідало помітне місце в житті Леся Степановича Курбаса. Перша його роль — Гірей ("Маруся Богуславка") — була блискуче зіграна з Рубчаковою — Марусею 1912 року. Далі — виступи у "Дяді Вані" Чехова (Олена й лікар Астров), "Живому трупі" Толстого (Маша і адвокат), "Вії" Кропивницького (Панна і Сотник), "Ой, не ходи, Грицю..." Старицького (Маруся і Потап). Молодий Лесь браз чимало корисного від своєї партнерки.

А "тріо" — Рубчакова, Курбас і Юпчак — у ролях Анни, Михайла й Миколи в "Украденому щасті" було найвищим художнім досягненням у втіленні Франкових образів на дожовтневій сцені. Присутній на виставі автор драми, за свідченням артистки Г. Юрчакової, висловив повне задоволення виставою.

У творчій юності її партнерами на сцені були також Г. Юра, А. Бучма, М. Крушельницький, Є. Коханенко.

П. Медведик
("Культура і життя")

ФІЛЬМ ПРО ЯРОСЛАВА МУДРОГО

З ім'ям Ярослава Мудрого пов'язані розквіт і зміцнення Київської Русі.

Тепер кінематографісти студії імені О. П. Довженка працюють над двосерійною картиною "Ярослав Мудрий", що відображає ті історичні часи.

Сценарій написали Й. Загребельний, М. Вепринський і режисер-постановник картини Г. Кохан.

Поки йшли знімки під Обуховом, виросло дивовижне місто-музей площею на три гектари, двійник Києва XII століття.

О. МУРАВЬОВА НИЩИЛА ГОЛОСИ

Дорогий Пане Редакторе!

У Вашому журналі вміщено статтю "Щоб душа людська розквітла" Валерія Цвіка (скорочено з "Вітчизни") про відомого співака Івана Козловського. Там є сила недомовленостей, але оскільки Козловський ще живе, то не хотілося б робити йому неприємності та опубліковувати те, що не дозволила радянська преса...

Хочу обмежитися лише одним зауваженням, що стосується професора Олени Муравйової, яку В. Цвік характеризує, як **найкращого педагога-вокаліста**... Властиво, вона ніколи не була таким і лише недавніми часами радянська преса до перебільшення піднімає її "культ", бо ж вона була російського походження і це гармонізується з настановами офіційного курсу русифікації...

Протягом кількох років мій батько, Дмитро Ревуцький, був головою Вокально-педагогічної комісії в Київському Музично-Драматичному Інституті ім. Лисенка й досить оповідав, скільки він мав неприємностей з О. Муравйовою, що постійно вимагала тільки для своєї класи найкращих нових студентів, очевидно, пропагуючи себе, та постійно робила інтриги поміж своїми колегами, роблячи часом працю нестерпною. Дякуючи її інтригам, залишив працю талановитий педагог-вокаліст Микола Філімонов, до якого горнулися студенти. Муравйова могла ставити лише жіночі голоси, чоловічі голоси вона нищила. Молодого В. Галича, юнака з чудовим ліричним тенором, після року його праці в класі О. Муравйової звільнили... "за браком фахових даних". Її учень Дометій Євтушенко лише рік проспівав на оперовій сцені, а її другий учень, теж ліричний тенор, Борис Бобков, дуже рано зійшов зі сцени з причин неправильної постанови голосу. Щодо І. Козловського, то йому було нічого робити в класі Муравйової і це його врятувало, бо в нього від природи був правильно поставлений голос...

Першим дійсним учителем Козловського був Панаас Саксаганський і він спрямував його на сцену. Коли Козловський приїхав 1934 року співати Лоенгіна до Київського опери, то автор цих рядків дуже добре пам'ятає, коли сам Козловський вийшов у костюмі свого середньовічного лицаря за завісу, щоб привітати присутнього на залі свого першого вчителя...

З пошаною **Валерія Ревуцький**
Ванкувер, жовтень 1981.

СПАСИБІ ЗА СТАТТЮ ПРО Б. БАРТОКА

Шлю банківий переказ на 23.00 дол., з цього 12.00 дол. на передплату "Нових днів", 6.00 дол. на дві книжки, а саме: "Печатка" — Б. Антоненка-Давидовича, та "Який Сава" — Лесі Богуславець, а 5.00 дол. на розбудову видавництва.

Дуже дякую Редакторові та співробітникам "Н.

Д." за цікавий і культурний журнал. Зокрема порадувала мене стаття д-ра Василя Витвицького, про славного композитора Белу Бартока.

Цікаво було дізнатись, що Бела Барток сумлінно досліджував українські народні пісні, та про його приязні відносини з українськими музичними діячами.

З нагоди 100-річчя народин композитора було на телевізії багато цікавих передач, про його життя і творчість, зокрема про його зацікавлення народною пісенністю різних народів, але про українців не сказано ніже слова.

Та попала в "Нові дні" "новинка", яка мене дуже здивувала. В квітневому числі редакція уважала за відповідне помістити листа пана Заброди. Ніяк не можу збагнути, яке відношення цей пaskвільний лист має до "Нових днів"?

Перечитала я цього нещасного листа й подумала — "Яке їхало, таке здибало", але чи варто друкувати на сторінках заслуженого й вельмишанованого журналу розмову двох моронів?

Коли будете видавати книжкою статті Гелія Снегірєва "Ненько моя, ненько", прошу зарахувати мене передплатницею.

Щастя Вам, Боже, на все гоже!

Галина Шамбель

ПІЗНІ ГЕНІЇ

Геніяльність не завжди проявляється в молодому віці. Тому батьки не повинні впадати в відчай, коли їх будучі "генії" не приносять добрих оцінок у науці. Шлях до геніяльності звичайно буває довгий і хиткий.

І так Томас Алва Едісон, геніальний американський винахідник, не скінчив навіть народної школи, яку мусів перервати через незадовільний успіх у науці. Згідно з опінією вчителів, він був "тупоумний". Не закінчили початкової школи також такі генії, як Леонардо да Вінчі та Вільям Шекспір. Альберт Айнштайн, геніальний фізик, творець революційної теорії умовності, був у молодому віці слабо розвинутий умово, повторяв 4-ту гімназійну класу та перепав при вступному іспиті до Цюрихської політехніки.

Джеймс Ватт, винахідник парової машини та творець Індустріальної революції, був у школі тупий, умово недорозвинений. Пол Гоген, великий французький мистець-маляр був неспроможний в школі слідувати за лекціями які відробляв як "панщину". Огюст Роден геніальний французький скульптор був у школі найгіршим учнем. Його батько дуже часто говорив з відчаєм до своїх знайомих: "Бог дав людям діти, а мені дав ідіота".

Також видатний російський письменник та філософ Лев Толстой був неохочим і нездібним до науки.

Багато відомих та славних людей мали великі труднощі з математикою між ними слід згадати

американського політика, філософа та винахідника Бенджаміна Франкліна та славного еспанського маляра Пабло Пікассо. Переможець Наполеона, князь Веллінгтон мусів покинути гімназію тому, що не міг собі дати раду з клясичною літературою.

Д-р Павль Ерліх, видатний німецький лікар, дослідник серології, винахідник хемотерапії та нобелівський лавреат, не вмів самостійно написати шкільної задачі та з великими труднощами склав вступний іспит до університету.

Вінстон Черчіль, мимо впливових родинних зв'язків, не міг дістатися до таких престижних університетів в Англії, як Оксфорд та Кембрідж, бо мав занижкі оцінки, особливо з англійської мови.

Наполеон Бонапарт, Бернард Шов та Вільям Ітс робили орфографічні помилки в писанні впродовж цілого свого життя.

Ріхард Вагнер ходив часто "поза школу", бо не міг дати раду з латинськими відмінками.

Такі славні "заїки", як Вергілій, Дарвін, Соммерсет Моєм, були предметом насмішок їх знайомих. Багато пізніших геніїв, не закінчили навіть початкової школи, згадати хоч би великого промисловця та філантропа А. Карнегі, фільмового актора Чарлі Чапліна, письменника Чарлза Дікенса, танцюристку Ізидору Дункан, письменника Максима Горького, маляра Клода Моле чи письменника гумориста Марка Твена.

Багато пізніших геніїв не закінчили гімназії, між ними: письменник Едгар Аллан По, актриса Сара Бернгардт, власник пресового концерну Рандольф Герст, піаніст-віртуоз Ігнатій Падеревський, драматург Бернард Шов, поет Персі Шеллі, композитор Джордж Гершвін, піонер фільмової індустрії Д. В. Гріффіт, письменник Джек Лондон, маршал Тіто та піонери авіації брати Райти й інші.

Л. Я.

НОВІ НАДІСЛАНІ КНИЖКИ

Іван Смолій, **НЕСПОКІЙНА ОСІНЬ**. Роман. Мюнхен, 1981, 378 стор. Обкладинка Ореста Слупчинського.

У романі автор розгортає широку панораму подій тривожної осені 1943 року, коли зі Сходу насувалася Червона армія, форсуючи вже Дніпро, приневолюючи німецьку армію до відступу, а на Волині і в Галичині формувалися все численніші відділи УПА. "Неспокійна осінь" віддзеркалює, в яких складних обставинах жив тоді український народ і перед якими важкими рішеннями стояло українське підпілля. Все це показано не в публіцистичних формулюваннях, а в повних деталях побутових картинах, що зображають живих людей, які діють, шукають, змагаються, ризикуючи життям і в обставинах воєнного лихоліття пробують теж схопити промінчик особистого щастя. Ціна: 13 долярів.

Книжку можна набуті в українських книгарнях, або у представника в-ва "Сучасність" Н. Ільницької.

Nina Pnyckyj
254 West 31st St. — 15th Floor
New York, N. Y. 10001, USA

ДО ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОГО ДІАЛОГУ

(Продовження з стор. 14-ої)

статі, якщо б знайшлися в неї достатні для цього сили.

Цей партизанський скок в історію Української РСР я дозволив собі тут ось чому: формальний аргумент державності Української РСР, збереженої через наявність у неї *права* зреалізувати свою суверенність шляхом реалізації свого права на вихід із СРСР, від кінця 50-х років став і досі продовжує бути тією формою, в якій головним чином виявляється національний дисидентський (останнім часом трансформований уже в національно-визвольний) український рух в СРСР за державне усамостійнення України... І ця ідея увесь час у різних формах послідовно повторюється в самвидавних публікаціях і в головніших організованих, групових та індивідуальних виявах підсоветського українського національного руху. Також легалістично-дисидентська Українська Гельсінкська Група на чолі з видатним українським радянським письменником Миколою Руденком навіть саме своє постання 1976 р. обґрунтувала аргументом державної суверенності України, як європейської держави, що через своє членство в ОН мусила б бути й окремим партнером гельсінкських угод. А в своїй діяльності та в своїх деклараціях, меморандумах і самвидавних публікаціях з приводу різних порушень людських і національних прав в Україні ця Група взяла на себе справу оборони та популяризації руху за реалізацію права України на вихід із СРСР.

Зокерма ж справу виходу України з СРСР уже не раз підносив і в своїх зверненнях до ОН та інших міжнародно-політичних установ сучасний український рух за людські й національні права, поєднуючи цю справу з домаганням деколонізації СРСР і проханням допомоги від спеціальної комісії ОН у справах деколонізації в справі ліквідації колоніального стану України в СРСР через її вихід із СРСР і цим самим її державного усамостійнення.

Яке це має відношення до теми й проблеми, яку ми тут обговорюємо? А таке відношення, що український національний рух в СРСР — це той головний реально-політичний чинник, який є і мусить бути справжнім партнером українсько-російського діалогу, в якому ми тут, зорієнтовані на батьківщину учасники цього діалогу, цей чинник репрезентуємо. І тому визначальним у цьому діалозі мусить бути той факт, що український національний рух на батьківщині виступає як рух державної нації, яка опинилася в складі СРСР у формі *однорядної з Росією, а не підрядної в сто-*

сунку до неї, формально суверенної союзної республіки.

Звичайно ж, не тільки ми тут на еміграції, а мабуть також і більшість українців на батьківщині, в тому числі й тих, що використовують, як форму боротьби за державне усамостійнення України формальну державність Української РСР, не мають жодних ілюзій щодо справжньої суті формального статусу України у фіктивній державно-політичній структурі СРСР. Але сам факт такої державницької форми українського національного руху в СРСР, як опертя на формальну державність Української РСР, є сам собою реальним у цій боротьбі. Бо за фіктивністю формальної суверенності України в СРСР стоїть тінь реальної суверенності Української Народної Республіки і трирічної війни Советської Росії з нею, як самостійною українською державою, існування якої зумовило й вимушене визнання Советською Росією формальної суверенності України в складі СРСР. І тому опертій на цьому факті державницький характер українського національного руху в СРСР сьогодні перекреслює будь-які намагання російських протисовєтських (дисидентських легалістичних чи підпільних) національно-політичних сил, а тим самим і їхніх репрезентантів на еміграції, трактувати так зване "українське питання" в СРСР, як питання якогось бездержавного народу, який щойно тепер має самовизначитися в питанні про те, хоче він чи не хоче мати свою власну державу, *право* на яку можуть визнати або не визнати росіяни.

На цьому тлі мусимо й ми тут — українці та наші партнери діалогу з російського боку, — розглядати не про право, а про те, яким шляхом конкретно може бути реалізоване це природно й формально належне українцям право, бо саме реалізація цього права є метою боротьби українського руху в СРСР. Як усі ми знаємо, реально можливими в ближчому майбутньому є два шляхи реалізації цього права: *еволюційний* — через демократизацію, децентралізацію і врешті дезінтеграцію Советського Союзу; і *революційний* — через повалення влади комуністичної партократії в її московському центрі, пов'язані з цим повстання національних сил у національних республіках і спонтанне їх усамостійнення в органічно-національних формах. Як же в перспективі цих двох варіантів можливого розвитку подій виглядає та українсько-російська проблематика, що є центральною нині в українсько-російському діалозі?

Безперечно, перший варіант, вихідною точкою в якому є демократизація, був би для наших народів ідеальним, і саме в напрямі форсування розвитку подій за цим варіантом діють демократичні національні сили всіх народів СРСР. Саме для цього найперше й потрібна співдія всіх цих національних сил, а тому потрібне порозуміння передусім між представниками цих двох вирішально важливих в СРСР народів — російського й українського. Та для такого порозуміння передусім потрібне усвідомлення з обох сторін наступних фактів.

Перш за все — це той факт, що демократизація СРСР неможлива без децентралізації, а демократична децентралізація неможлива без повної реалізації всіх формальних прав національних республік і перетворення їх із формальних на фактичні, що й означатиме неминучу дезінтеграцію Союзу РСР. Для народів союзних національних республік це буде самозрозумілий, природний і автоматичний процес, що загально уявляється в вигляді такої схеми: Союз РСР ліквідується, але "розсоюзовані" цим республіки залишаються такі республіками і стають самостійними державами в своїх кордонах, у межах яких їхні народи (в розумінні їхніх громадян будь-якої національності) самі демократичним шляхом визначають свій внутрішній лад...

Ось у такому дусі тільки й може стояти питання в українсько-російському діалозі про українську і російську державну самостійність. І для цього обидві сторони в діалозі мусять не просто визнати однакове для російського й українського народів *право* на це, а визнати Росію й Україну рівноправними національно-державними суб'єктами, взявши за основу взаємовідносин між ними таку засаду: Росія не має права претендувати на Україну, а Україна не може дозволити на те, щоб Росія трактувала її як об'єкт російських державно-політичних інтересів.

Що ж до другого, революційного варіанту, то тут справа складніша, бо в революційному процесі діє не тільки сила права, як право сили. Та все ж таки, організовані й відповідальні національно-політичні сили народів СРСР, а зокрема народів з такими потенційно-конфліктними суперечностями, які історично накопичилися в стосунках між Україною і Росією, можуть і повинні договорюватися наперед саме в тих справах, які є найбільш конфліктними. Щодо цього, то тут можна було б ще багато чого сказати, але обмежимося найголовнішим. А найголовнішим є ось що: не треба уникати сьогодні розв'язання певних спірних питань бодай теоретично, бо відкладання їх на час практичного їх розв'язання в не знати як далекому чи, може, й близькому "завтра" може довести до розв'язування їх занадто дорогою для обох народів ціною, що може бути й ціною їхньої свободи. Засада "не ділити шкіри не вбитого ведмеда" для полювальників на ведмедів правильна. Але в сфері національно-політичних взаємин між народами саме вчасне договорення про те, що є "моє", а що "твоє" — це перша передумова мирно-дружнього характеру цих взаємин. Чітка візія майбутньої перебудови того різнонаціонального комплексу, яким є нині СРСР — це, в передбаченні можливого революційного шляху бажаних нашим народам істотних змін, конче потрібна річ. Зокрема ж і особливо це стосується візії майбутнього сусіднього співжиття Росії й України — в дружбі, але нарізно.

І тут, пригадуючи знову Солженіцинову пораду — мати на увазі в російсько-українському діалозі "не досвід роздору, а досвід єдності", мушу сказати: на жаль, український досвід "єдності" у так званій "єдиній неділимій Росії", а потім у

СВ. П. ДИРИГЕНТА С. БОСОГО

Несподівано, після дводенного перебування у шпиталі, відійшов у вічність 12-го вересня ц. р., активний у культурно-мистецькому житті української громади сл. п. Сергій Сергійович Босий.

Він народився 1911 року в Полтаві, в родині, в якій зберігалася родинна традиція педагогів, релігійних діячів і церковних достойників. Педагогічну освіту здобув у Державному педагогічному інституті в Києві на факультеті фізики й математики, а музичну у професорів Г. Г. Верьовки, М. О. Грінченка та О. М. Лисенка. Цінним доповненням був досвід у хорі "Україна" під керівництвом Н. Городовенка.

На батьківщині С. С. Босий працював учителем фізики й математики в середніх школах, а опісля викладачем у Державному педагогічному інституті в Черкаську на Кавказі.

Одночасно працював також у ділянках світської і церковної музики, розробляв композиції, проте музичну активність перемогала професійна праця фізика-математика, обіцяючи йому звання професора.

Вибух війни 1941 року знівечив його плани і прагнення, приневоливши починати нове життя, спочатку в Західній Україні, а опісля в таборах Австрії та Німеччини.

Там він став активним у релігійному і світському житті брав участь у Військовому Хорі Кубанських Козаків, а опісля у хоровій капелі "Думка".

Після приїзду в Канаду працював диригентом хорів у м. Форт Вільям (хор тов. "Просвіти" і церковний хор Православної Громади на Вест Форті), потім диригентом православного хору при соборі св. Софії у м. Монреалі, а останні роки в Торонті — катедрі св. Володимира, церкві св. Дмитрія та в церкві св. Андрія. Вільні від проб вечори використовував на різних курсах, брав активну участь на сцені як хорист у опері "Купало", був частим доповідачем і дискусантом у Мистецькому Товаристві "Козуб".

Після похоронних відправ і під час поминок у залі церкви св. Андрія дуже теплі спогади про покійного висловили: М. О. Муха, А. Ліщина, М. Янченко, І. Посипайло, Н. Олійник, П. Трипільський, Алла Шкляр, П. Бубела, Варвара Логвин, о. Федір Легенюк, о. Микола Овчаренко і о. Богдан Горгіца. Всі називали позитивні прикмети Сергія Босого — педагога, диригента, співака, його релігійність, а понад усе як добру людину і його чесне життя.

Ціную ці вислови про покійного мого хресного батька і висловлюю подяку вельмидостойним от-

"єдиний сім'ї народів СРСР", виявився для українців занадто несприятливим для того, щоб прагнути такої російсько-української "єдності", що неминуче веде до роздору. Отож думаю, що, мабуть таки, щире, чесне і справедливе роз'єднання є найкращою передумовою для єднання в рівності і свободі. І саме це й треба мати на увазі в діалозі, про який ми тут говоримо.

Сергій Босий

цям: Дмитрові Фотієві, Богданові Горгіці, Федорові Легенюкові, Петрові Бубликові і Миколі Овчаренкові за похоронні відправи і глибокозмістовні слова про покійного. Окремо щиро дякую о. Богданові за всі турботи, диригентів Н. Олійникові і хористам за спів на похоронних відправах і всім приятелям покійного за несення труни, за вінки і промови.

Жіночому Товариству, з невтомною працівницею Меланією, висловлюю щирю подяку за приготування поминального обіду. Хай труд всіх, хто поміг словом чи ділом, буде вічною згадкою про покійного, а канадська земля нехай замінить рідну українську, в якій не довелося йому спочити.

Щиро всім вдячна

Галина ГАВА з родиною
хресна донька покійного

ПОМЕР Д-Р МИХАЙЛО БАЛІЙ

Ще 28-го червня цр. помер у Варшаві на 55-му році життя д-р Михайло Балій, талановитий педагог і науковий працівник катедри української мови й літератури Варшавського університету, довголітній співробітник і редактор тижневика "Наше Слово", автор багатьох наукових статей, рецензій і розвідок із української мови.

Покійний народився 1926 року в селі Павловичах Грубешівського повіту на Холмщині. Відбув повних десять років советських тюрем і концтаборів. За "хрущовської відлиги" був звільнений і йому вдалось виїхати до Польщі, де жили його батьки.

Св. п. д-р Михайло Балій закінчив навчання у Варшавському університеті, захистив докторський диплом і став професором-філологом у цьому університеті, де працював аж до своєї передчасної смерті.

ЛЬВІВ СТАНЕ МІСТОМ ЗАПОВІДНИКОМ

У Львові з деякого часу проходять реставраційні роботи, які мають привернути первісний вигляд багатьом архітектурним пам'ятникам XVI-XVIII століть. Ідеться передусім про будівлі на Ринку, на Валах, біля Високого Замку і про колишній монастир Бернардинів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ КОНКУРС УНІГУ

Комісія Бібліографічного конкурсу при УНІГУ проголосила другий з черги конкурс на праці з української бібліографії і книгознавства. Висота нагороди Ценків — 1000 дол. Умови конкурсу були опубліковані в українській щоденній і тижневій пресі. За потакувими інформаціями треба звертатись до УНІГУ або до членів Комісії — Марти Тарнавської, Осипа Данка і Едварда Касинця.

"УКРАЇНА В АНГЛОМОВНИХ ВИДАННЯХ"

Недавно закінчився другий світовий конкурс для молоді "Україна в англомовних виданнях".

Завданням учасників конкурсу було збирати всі матеріали з англомовної (неукраїнської) преси про Україну й українців та робити з них збірники за своєю індивідуальною системою.

За постановою журі нагороди цим разом отримали:

I-шу нагороду в сумі 500 доларів — Ліда Василік з Енціна, Каліф., США.

II-гу нагороду в сумі 300 дол. — Людмила Шанта з Торонта, Онт., Канада.

III-тю нагороду в сумі 200 дол. — Оксана Родак з Торонта, Онт., Канада.

Михайлові Гнатюкові з Лінкольну, Англія, журі присудило 50 дол.

Усім спонсорам Комітет щиро дякує і підкреслює, що лише завдяки їм, а в першу чергу д-р М. Бек — фундаторці I і II конкурсу, наша молодь може мати конкурс, який є своєрідними студіями теми "Україна в англомовних виданнях".

Лавреат II конкурсу Людмила Шанта пише до Комітету так: "Незвичайно ціню Вашу роботу, бо бачу, що тим способом українська молодь стає не лише більш свідомою й гордою, бачучи діяльність українського суспільства на еміграції очима чужинців, але також збирається цінний матеріал для студій україністики".

Прислані на конкурс збірники, творять архів для дослідників багатьох питань, які стосуються трактування наших проблем англомовною пресою у даний період часу. Якщо будуть фінансові засоби продовжувати й ширше розвивати його, конкурс відіграє велику роль.

Проголошує й перепроваджує конкурс спеціально створений Комітет (у Детройті, Міч., США) під назвою: КОМІТЕТ СВІТОВОГО КОНКУРСУ ДЛЯ МОЛОДІ ІМ. МАРУСИ БЕК. Його очолює проф. Марія Гарасевич.

У всіх питаннях конкурсу звертатись на адресу:

UKRAINICA

3061 Firestone Dr., Sterling Hts., Mich. 43077, USA

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ НА РОЗБУДОВУ ВИДАВНИЦТВА "НОВІ ДНІ"

Пані Параска Завертайло, Дес Плейнс, США	\$200.00
Із збірки ка нев'янучий вінок сл. п. Д. Завертайла:	
Юрій Кравчук, Ірі, США	126.00
Б. Мигаль, Оттава, Канада	50.00
Н. Н., Австралія	44.68
Л. Штендера, Оттава, Канада	20.00
пані О. Лисик, Ошага, Канада (Замість китиці квітів на могилу сл. п. Д. Завертайла)	20.00
Осип Нечай, Монреаль, Канада (Замість квітів на свіжу могилу любої дружини сл. п. Віри Нечай)	18.00
М. Андре, Бруклін, США	18.00
М. Ланилюк, Голівуд, США	14.00
А. Педа, Деннемора, США	13.00
І. Загородний, Войнмонт, США	8.00
панна М. Тарнавська, Торонто, Канада	8.00
пані Б. Бакало, Бруклін, США	8.00
М. Безбак, Кіченер, Канада	8.00
пані З. Мазуренко, Грос Поїнт, США	8.00
В. Литвинець, Судбури, Канада	8.00
Н. Красовський, Маямі, США	8.00
пані А. Полішук, Вестон, Канада	8.00
І. Ткач, Гамільтон, Канада	8.00
А. Сенік, Монреаль, Канада	6.00
В. Кий, Валінгсфорд, США	5.00
І. Чернецький, Калгарі, Канада	3.00
Т. Нагоржанський, Австрія	3.37
о. О. Ковальський, Гільдесгайм, Зах. Нім.	3.00
С. Е. Дзвоник, Кенора, Канада	3.00
пані М. Зима, Стратрой, Канада	3.00
І. Гарас, Віндзор, США	3.00
А. Максим, Торонто, Канада	3.00
І. Перончак, Орендж, США	3.00
пані І. Колос, Голівуд, США	3.00
О. Заставний, Кадворт, Канада	3.00
В. Пакулак, Мінеаполіс, США	3.00
Д. Вологий, Бельгія	2.00
А. Л. Влох, Оттава, Канада	1.00
І. Саламаха, Перма, США	1.00

АНГЛІЯ

П. Діхтяр	10 англ. ф.
П. Бондарчук	5 англ. ф.
В. Русин	5 англ. ф.

НОВИХ ПЕРЕПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

А. М. Глинін, Зах. Німеччина	1
П. Сзириденко, Танлер Бей, Канада	1
Г. Мороз, Торонто, Канада	1

Спасибі всім за допомогу.

Редакція і адміністрація "Н. Д."

Скільки нових передплатників
ви приєднали для "Нових днів"?

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668
if not delivered please return to:
NOVI DNI
Box 126, Postal station "N"
Toronto, Ont., Canada M8V 3S4

НАДІСЛАНІ НОВІ КНИЖКИ

Петро Балеї. **Обезвласнене суспільство.** Марксизм — утопія в теорії і терор у практиці. В трьох частинах. Мос Анджелес, видання українського культурного Осередку, 1981. 680 стор.

Зміст цієї солідної праці, цінна й адреса для викилки замовлень подані в окремій інформації.

Дмитро Чуб. **Люди великого серця: Статті, розвідки, спогади.** Передмова проф. д-ра Ю. Бойка. Мельборн, Б-во "Ластівка", 1981, 240 стор. ілюстр.

У книжці подано сімнадцять силльветок видатних українських письменників та інших діячів української культури. Книжка вийшла в 15-ліття життя цього невтомого нашого письменника, педагога й організатора української культури в Австралії.

Антонина Горохович. **Поетика Месі України і її афоризми.** Вінніпег, Канада, Накладом Товариства "Волинь", 1980. 145 стор., порт. Резюме англійського мовою. Цінна і дбайливо видана праця.

Українська Голсвна Визвольна Рада: документи, офіційні публікації, матеріали. Книга перша, 1944-1945. (Літопис Української Повстанської Армії, том 8, 319 стор., ілюстр. Ціна 10.00 дол.

Член Української Гельсінкської Групи **Юрій Тимоновий Литвин.** Упорядкувала Надія Світлична. Нью-Йорк, Закордонне Представництво Української Гельсінкської Групи, 1980, 32 стор. Ціна не подана.

Вісник репресій в Україні. Випуск 9. Нью-Йорк, Закордонне Представництво Української Гельсінкської Групи, 1980. 52 стор. Гроші на річну передплату в сумі 20.00 дол. (або 30.00 дол. на український і англійський примірники разом) пересилають на банківський рахунок:

Cooper Station, New York, N. Y. 10003, USA.

Ukrainian Helsinki Group (1561), P. O. Box 770,

Пам'яткова книжка XIX Конвенції Союзу Українок Америки, 23-25 травня 1981 р. Філадельфія, Па., 193 стор., ілюстр. Понад 35 стор. оголошень.

КНИЖКИ НА ПРОДАЖ

Дмитро Кислиця. **ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**, ч. II. Синтаксис. Четверте видання.

Ціна 3.50 дол.

Петро Волиняк. **КИЇВ: читанка для 3-ої класи.**

4-те видання.

Ціна 2.00 дол.

Петро Волиняк. **ЛАНІ. Читанка для 4-ої класи.**

4-те видання.

Ціна 2.00 дол.

О. Куріло. **УВАГИ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ.** 5-те видання.

Ціна 2.50 дол.

І. Борежний. **УКРАЇНСЬКА МОВА.** Початкова граматики української мови. ч. 1.

Ціна 2.00 дол.

А. Юриняк. **КАМІКАДЗЕ ПАДАЄ САМ: сповідання й фейлетони.**

Ціна 5.00 дол.

Д. Чуб. **З НОВОГІВІНЕЙСЬКИХ ВРАЖЕНЬ: на слідах Миклухи Маклая.** Книжка багатоілюстрована.

Ціна 3.50 дол.

В. Винниченко. **МІЖ ДВОХ СИЛ.** Драма на 4 дії.

Ціна 1.50 дол.

Анатоль Юриняк. **ЛІТЕРАТУРНІ ЖАНРИ Ч. II.**

380 стор., в твердій оправі.

Ціна 12.00 дол.

Анатоль Юриняк. **КРИТИЧНИМ ПЕРОМ.**

318 стор., в м'якій оправі.

Ціна 8.00 дол.

Іван Овечко. **"НУМО ДО ПРАЦІ".**

84 стор., в м'якій оправі.

Ціна 5.00 дол.

Григорій Костюк. **ВОЛОДИМИР ВИННИЧЕНКО ТА ЙОГО ДОБА.** 283 стор. в твердій оправі.

Ціна 12.00 дол.

Петро Волиняк. **ПОГОВОРИМО ВІДВЕРТО.**

680 стор. в твердій оправі.

Ціна 12.75 дол.

ВСІ КНИЖКИ ЗАМОЗЛТИ В АДМІНІСТРАЦІЇ
"НОВИХ ДНІВ"

VILLAGE DELI

СМАЧНІ М'ЯСНІ ВИРОБИ

фірми

СЕМИГЕНА

Крамниця на розі вулиць

Бересфорд і Блур Зах. в Торонті

Власник

ПЕТРО СТЕПУРА

258 BERESFORD AVE. — TORONTO, ONT.

НЕ ЗАБУДЬТЕ

ВІДНОВИТИ

ПЕРЕДПЛАТУ

СВОЄЧАСНО!